

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үч.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

АРИПОВ ДИЛШОД УРИНБАЕВИЧ

**СУД ҲОКИМИЯТИ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш
фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар доктори (DSc) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2022

Фан доктори (DSc) диссертацияси автореферати мундарижаси
Content of the abstract of doctoral dissertation (DSc)
Оглавление автореферата докторской (DSc) диссертации

Арипов Дилшод Уринбаевич

Суд ҳокимияти мустақиллигини ташкилий-ҳуқуқий такомиллаштиришнинг
замоноваий тенденциялари..... 3

Aripov Dilshod Urinbaevich

Modern trends in organizational and legal improvement of the independence of the
judiciary 37

Арипов Дилшод Уринбаевич

Современные тенденции организационно-правового совершенствования
независимости судебной власти..... 65

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ
List of published works 70

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үч.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

АРИПОВ ДИЛШОД УРИНБАЕВИЧ

**СУД ҲОКИМИЯТИ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш
фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар доктори (DSc) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2022

Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2021.3.DSc/Yu98 рақами билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва “ZiyoNet” ахборот-таълим порталида (www.ziynet.uz) жойлаштирилган.

Илмий маслаҳатчи:

Рўзиназаров Шухрат Нуралиевич
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар:

Суюнова Дилбар Жолдасбаевна
юридик фанлар доктори, профессор

Тухташева Умида Абдиловна
юридик фанлар доктори, профессор

Саидгазиева Нилуфар Шерзодовна
юридик фанлар доктори, доцент

Етакчи ташкилот:

**Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги
қошидаги Юристлар малакасини ошириш
маркази**

Диссертация ҳимояси Бош прокуратура Академияси ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2022 йил 11 октябрь куни соат 15.00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Шаҳрисабз кўчаси, 42-уй. Тел.: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Бош прокуратура Академиясининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (16-рақам билан рўйхатга олинган). Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Шаҳрисабз кўчаси, 42-уй. Тел.: (99871) 202-04-96.

Диссертация автореферати 2022 йил 29 сентябрь куни тарқатилди.

(2022 йил 29 сентябрдаги 16-рақамли реестр баённомаси).

Пўлатов Б.Х.

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори, профессор

Исоқов Л.Х.

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

Рахимов Ф.Х.

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (Фан доктори (DSc) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда халқаро ҳуқуқ нормалари талаблари асосида инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилувчи ҳуқуқий механизмларнинг самарали фаолиятини таъминлаш ҳар бир давлатнинг устувор вазифаларидан бири ҳисобланади. Зеро, давлатнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий равнақи айнан унда ҳуқуқ устуворлиги ва ижтимоий адолатнинг таъминланганига бевосита боғлиқдир. Шу боис, замон талаблари асосида суд-ҳуқуқ ислохотларини тизимли амалга ошириш, миллий қонунчиликни ривожлантириш, айниқса, суд ҳокимияти мустақиллигини ташкилий-ҳуқуқий такомиллаштиришнинг замонавий тенденцияларини устувор тадқиқот объекти сифатида илмий жиҳатдан ўрганиш ғоятда муҳим аҳамият касб этади.

Жаҳондаги турли ҳуқуқий тизимга эга давлатларда судлар мустақиллигини таъминлаш ғоятда мураккаб вазифа бўлиб, бу биринчидан, мустақилликни таъминловчи омилларнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий ва ташкилий характерга эгаллиги, иккинчидан, бошқа ҳокимият тармоқларининг ушбу мустақилликка риоя қилишдан манфаатдорлигини таъминлашга оид ҳуқуқий механизмларнинг етарли эмаслиги билан изоҳланади. Шу боис, БМТнинг Суд органлари мустақиллигининг асосий принципларида барча давлат органлари ва бошқа муассасалар суд органлари мустақиллигини ҳурмат қилишга ва унга риоя этишга мажбурлиги қайд этилган¹.

Мамлакатимизда сўнгги йилларда амалга оширилаётган кенг қамровли ва жадал ислохотларга қарамадан суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини ва фуқароларнинг судларга бўлган ишончини таъминлаш, одил судловнинг холис ва беғаразлигига эришиш бўйича муайян муаммолар мавжуд. Хусусан, Мерос жамғармаси Ўзбекистонда суд ҳокимиятини расман мустақил бўлсада, ижро ҳокимияти ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларга тобелигини, суд ҳокимиятининг мустақиллиги даражасини халқаро стандартларга жавоб бермаслигини эътироф этганлиги², “Суд фаолияти самарадорлиги” индекси бўйича мамлакатимиз кўрсаткичи 2021 йилда амалдаги 50,8 баллдан 13,1 баллга (-37,7) пастлаганлиги³, БМТнинг Судьялар ва адвокатлар мустақиллиги масалалари бўйича махсус маърузачиси Диего Гарсия-Саян томонидан мамлакатимизда одил судлов мустақиллиги ва беғаразлигига раҳна солувчи омилларни бартараф қилишга оид 20 дан ортиқ таклиф ва тавсиялар берилганлиги⁴, Иқтисодий Ҳамкорлик ва Тараққиёт Ташкилотининг 4-раунд мониторинги натижаларига кўра суд тизимидаги коррупциявий ҳолатларни бартараф этишга қаратилган 10 дан ортиқ тавсиялар берилганлиги⁵, Ўзбекистонда 2020 йилда учта ҳолатда судьяларнинг

¹ Основные принципы независимости судебных органов ООН.

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/indep.shtml

² 2021 index of Economic freedom. //heritage.org/index/country/uzbekistan.

³ <https://kun.uz/news/2022/04/14/uzbekistonning-xalqaro-reytinglardagi-orni-malum-qilindi>

⁴ <https://undocs.org/ru/A/HRC/44/47/Add.1>

⁵ https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Uzbekistan-4th-Round_Monitoring-Report-2019-RUS.pdf

дахлсизлиги бузилгани, 2021 йилда эса тўртта шундай ҳолат юз бериб, аниқланган ҳолатлар бўйича иккита жиноят, иккита маъмурий ҳуқуқбузарликка оид иш кўзғатилганлиги⁶ судлар мустақиллигига оид ҳуқуқий кафолатлар самарадорлигини ошириш бўйича асослантилган илмий хулоса, таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш заруриятини келтириб чиқармоқда. Судьялар ўртасида ўтказилган социологик сўров натижаларига кўра 61 фоиз судьялар амалдаги қонунчиликда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминловчи кафолатлар етарлича белгиланмаганини, 66 фоизи судья сифатида мустақиллиги амалда қисман таъминланганини, 81 фоизи суднинг мустақил фаолият юритишига турли омиллар таъсир кўрсатаётганини, судьялар мустақиллигини таъминлашда судьялар ҳамжамияти органларининг ролидан фақат 12 фоизи тўлиқ қониқиш ҳосил қилишини билдиргани соҳада ислоҳотларни янада изчил давом эттириш даркорлигини, сўнгги беш йилда суд-ҳуқуқ соҳасини ривожлантиришга оид 39 та қонун, 64 та Президент ва Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари қабул қилинганига қарамасдан, Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси доирасида 3 та концепция, 2 та кодекс, 3 та янги қонун қабул қилиниши режалаштирилгани одил судловни амалга оширишнинг демократик тизимини янада мустаҳкамлашга оид норматив-ҳуқуқий асосларни ривожлантириш, соҳани ақлли тартибга солувчи ташкилий-ҳуқуқий механизмларни янада такомиллаштиришнинг илмий-назарий ечимини топиш заруратини вужудга келтирмоқда. Бу борада Президентимиз Ш.Мирзиёев “Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислоҳотлар йўлини қатъий давом эттираемиз” номли маърузасида ушбу масалага алоҳида тўхталиб, қуйидагиларни таъкидлади: “Айни вақтда одил судлов тизимининг чинакам мустақиллиги ва очиқлигини таъминлаш, ушбу соҳа фаолиятини рақамлаштириш бўйича олдимизда кўпгина вазифалар турибди. Суд хусусий мулк ҳимоясида туриб, фуқаро ва тадбиркорларнинг ҳуқуқларини тиклаш орқали ижро идораларини қонун доирасида ишлашга мажбур қиладиган тизимни яратишимиз зарур”⁷.

Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида” (2021), “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида” (2017), “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида” (2021)ги қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 июндаги “Судлар фаолиятини янада такомиллаштириш ва одил судлов самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6034-сон, 2020 йил 7 декабрдаги “Судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш ҳамда суд тизимида коррупциянинг олдини олиш самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6127-сон, 2021 йил 13 январдаги “Суд органлари фаолиятини молиялаштириш тизимини тубдан такомиллаштириш

⁶ Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши фаолиятига оид Ахборотнома. 2021 йилнинг биринчи ярми. https://sudyalarioliykengashi.uz/uploads/pages/Axborotnoma_compressed.pdf

⁷ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислоҳотлар йўлини қатъий давом эттираемиз. Янги сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқи. Тошкент, 2021 йил 6 ноябрь.

чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6134-сон фармонлари, 2020 йил 3 сентябрдаги “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4818-сон қарори ва мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларнинг амалга оширилишида ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялар ривожланишининг устувор йўналишларига боғлиқлиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологиялари ривожланишининг I. “Демократик давлатни ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш” устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Диссертациянинг мавзуси бўйича хорижий илмий-тадқиқотлар шарҳи.⁸ Суд ҳокимияти мустақиллигини ҳуқуқий тартибга солиш бўйича илмий тадқиқотлар ривожланган хорижий мамлакатларнинг олий таълим муассасалари ва илмий-тадқиқот марказларида, жумладан Federal Judicial Centre (АҚШ), Justice Studies Center of the Americas (Чили), University of Utrecht and Netherlands (Нидерландия), Carey Law School University of Pennsylvania (АҚШ), Beirne School of Law, University of Queensland (Австралия), The Judicial Studies institute of Masaryk University (Чехия), Nagoya University (Япония), National Research Council of Italy (Италия)да олиб борилмоқда.

Дунёнинг етакчи илмий марказлари ва олий таълим муассасаларида қуйидаги илмий тадқиқот натижаларига эришилган, жумладан: одил судловнинг мустақиллиги ва жавобгарлигини баҳолаш методологияси ва индикаторлари таклиф этилган (University of Utrecht and Netherlands), суд мустақиллигининг индивидуал ва институционал хусусиятларини ажратиш, сиёсий ҳолат ва ижро ҳокимияти билан муносабатидан қатъи назар суд ҳокимиятини молиявий жиҳатдан таъминлаш мажбурияти (University of Pennsylvania), суд ҳокимиятининг ижро ҳокимиятидан мустақиллиги индикаторлари таклиф этилган (Beirne School of Law, University of Queensland), суд ҳокимияти мустақиллиги, ҳисобдорлиги, транспарентлиги, суд ҳокимиятига жамиятнинг ишончи концепциялари алоҳида ўрганилиши лозимлиги, мазкур тушунчалар фақатгина судьялар ҳамжамияти томонидан шакллантирилиши мақсадга мувофиқ эмаслиги, суд ҳокимиятининг “de jure” ва “de facto” мустақиллигини ажратиш таклиф этилган (The Judicial Studies institute of Masaryk University), суд ҳокимияти мустақиллиги индикаторлари “ички мустақиллик” ва “ташқи мустақиллик” категорияларига асосланиши, қиёсий тадқиқотларда суд тизимларининг индивидуал хусусиятларини инобатга олиш таклиф қилинган (National Research Council of Italy).

Шунингдек, бугунги кунда дунёда мазкур тадқиқотга доир масалалар бўйича қуйидаги йўналишларда илмий изланишлар олиб борилмоқда: суд ҳокимиятининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилувчи ҳуқуқий институт сифатидаги роли, суд органларининг очиклиги, конституциявий суд назорати институтини такомиллаштириш, суд ҳокимияти мустақиллигига

⁸<https://cejamericas.org/en/>, <https://www.uu.nl/en>, <https://www.upenn.edu>, <https://law.uq.edu.au/>,
<https://www.muni.cz>, <https://www.cnr.it/en>

оид халқаро стандартлар, мустақил одил судловни амалга оширишни ҳуқуқий таъминлаш, одил судловга эришишнинг ҳуқуқий механизмлари, суд ҳокимиятининг назорат функциясини амалга ошириш, суд ҳимоясига бўлган конституциявий ҳуқуқ, суд ҳокимиятини амалга оширишнинг ҳуқуқий ва ташкилий асослари, судлар фаолиятига сунъий интеллектни жорий қилиш, судлар фаолиятини рақамлаштириш, судьялар ҳамжамияти органлари фаолиятини ҳуқуқий жиҳатдан такомиллаштириш, судларда комплаенс назоратни ташкил этиш шулар жумласидандир.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш мавзусида кўплаб ҳуқуқшунос олимлар у ёки бу даражада тадқиқот олиб боришган. Улар жумласига У.Қ.Мингбоев, Ф.Ф.Мухитдинова, Ш.Н.Рўзиназаров, Б.У.Жамолов, Б.Х.Пўлатов, М.М.Мамасиддиқов, Б.И.Исмаилов, О.Р.Сулаймонов, Ж.Х.Абдурахмонхўжаев, Э.К.Сабилов, Б.А.Муминов, Д.Х.Абдуқодиров ва бошқа олимларни киритиш мумкин.

МДҲга аъзо давлатлар, айниқса, Россия Федерацияси олимлари томонидан суд ҳокимияти мустақиллигининг мазмун ва моҳияти атрофлича илмий тадқиқ этилганлигини эътироф этиш мумкин. Хусусан, И.Я.Фойницкий, Ю.А.Дмитриев, Т.А.Замятина, Н.С.Калинина, В.И.Анишина, Ю.Н.Сафоненко, А.В.Тищенко, О.В.Брянцева, О.Л.Солдаткина, Ю.А.Жданова, А.К.Василенок, А.А.Чучвал, К.В.Рыбкина, М.Д.Омаров, М.И.Клеандров, А.А.Гусейнов, А.А.Черевко, Р.С.Абдулин, А.А.Кайгородов, Е.В.Казакова, Е.В.Бурдина, А.Ф.Изварина, Б.В.Сангаджиев, Е.Г.Стребкова, В.И.Руднев, М.В.Чижов, М.А.Умарова, Т.В.Паршина, С.Р.Абдуллина, П.И.Киселев, Ю.С.Коренева ва бошқа олимлар судлар мустақиллигининг ҳуқуқий табиатига бағишланган бир қатор тадқиқотлар олиб борганлиги мавзу доирасидаги муаммоларга илмий қизиқиш жуда катта эканлигидан далолат беради.

Хорижлик олимлардан Орландо Афонсо, Winston P.H., Эндрю А., Haugeland J., Энтони М.Кеннеди ва бошқалар мавзу предмети доирасида илмий изланиш олиб борганлар⁹.

Бироқ, мамлакатимизда суд ҳокимиятининг институционал мустақиллиги асосларини, айниқса, уни ташкилий-ҳуқуқий такомиллаштириш ва самарадорлигини оширишга оид масалалар ҳозирги замоннинг ривожланиш тенденциялари ва талаблари асосида монографик тарзда илмий тадқиқот объекти сифатида махсус ўрганилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Кенгашининг 2020 йил 30 июндаги (7-сонли баённома) мажлисида тасдиқланган ва Академия илмий-тадқиқот режалари дастурига киритилган.

---

⁹ Мазкур олимларнинг асарлари диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида келтирилган.

Тадқиқотнинг мақсади суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг ҳуқуқий ва ташкилий асосларини такомиллаштириш ҳамда уларни тадбиқ этиш самарадорлигини ошириш бўйича илмий-амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

жамиятда қонун устуворлигини таъминлашда мустақил суд ҳокимиятининг тутган ўрнини аниқлаш, унинг ўзига хос функциялари ва хусусиятларини тадқиқ этиш;

суд ҳокимияти ҳамда судьялар мустақиллиги асосларини тадқиқ этиш, шунингдек улар мустақиллигини таъминлашнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий ва ташкилий кафолатларини тавсифлаб бериш;

мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигининг шаклланиш ва ривожланиш босқичларини очиб бериш;

халқаро ҳужжатлар мазмун-моҳияти асосида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш заруратини очиб бериш, халқаро рейтинг ва индексларнинг судлар мустақиллигини таъминлашдаги ролини таҳлил қилиш;

судларда ҳуқуқий хавфсизликни таъминлаш, судлар фаолиятини рақамлаштириш ҳамда судьяларнинг одоб-ахлоқ ва таълимини ривожлантириш заруриятининг илмий-назарий асосларини ёритиб бериш;

суд тизимида коррупцияга қарши курашиш, судлар фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлигини таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга оид таклифлар ишлаб чиқиш;

судьялар ҳамжамияти органларининг суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашдаги ролини очиб бериш, уларнинг мустақиллигини кучайтиришга оид чора-тадбирларни белгилаш;

суд назорати ва суд ҳокимиятининг норма ижодкорлиги фаолиятининг юридик табиати ва ролини тизимли тадқиқ этиб ўрганиш;

суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллигини таъминлашга тўсқинлик қилаётган омилларни аниқлаш, уларни бартараф этиш бўйича таклифлар тайёрлаш;

суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга доир қонунчилик ҳамда уни қўллаш амалиётини такомиллаштиришга хизмат қиладиган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг объектини суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи ташкилий-ҳуқуқий кафолатлар тизими ва уларни такомиллаштиришга оид ҳуқуқий муносабатлар ташкил этади.

Тадқиқотнинг предмети суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга қаратилган қонунчилик ҳужжатлари, уларни қўллаш амалиёти, соҳага оид халқаро ва хорижий тажриба, концептуал ёндашувлар ва илмий-назарий қарашлардан иборат.

Тадқиқотнинг усуллари. Диссертацияда тарихийлик, тизимлилик, мантиқийлик, қиёсий ва статистик таҳлил, социологик сўров, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, эмпирик тадқиқот, қонунчиликни шарҳлаш каби усуллар қўлланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

судьялар ҳамжамияти ва судьялар ҳамжамияти органлари тушунчаларига муаллифлик таърифи берилиб, Судьялар олий кенгашининг давлат органлари ва бошқа ташкилотлардан зарур ахборот, ҳужжат ва материалларни сўраб олиш ҳуқуқига эга бўлиши зарурияти асослаб берилган;

судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш мақсадида судьяликка номзодларнинг муносиблигини аниқлаш учун Судьялар олий кенгашининг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардан тегишли ахборотларни сўраш мажбуриятини бекор қилиб, зарур ҳолларда ахборотни сўраб олиш ҳуқуқига эга бўлиши лозимлиги асослантирилган;

суд тизимида коррупцияни олдини олиш мақсадида судьяларни навбатдаги муддатга тайинлашнинг аниқ муддати ва тартибини белгилаш зарурияти асослантирилган;

судьяларнинг дахлсизлигини бузганлик ва одил судловга аралашганлик ҳолати юзасидан Кенгаш раиси томонидан прокуратура органларига киритилган тақдимнома процессуал тартибда кўриб чиқилиши, судьяларни ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга фақат судьяларнинг малака ҳайъатлари розилиги билан чақирилишига йўл қўйилиши, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш, одил судловни амалга оширишга тўсқинлик қилаётган омиллар ва тизимда коррупцияга қарши курашиш ҳолатлари ҳақида Кенгаш раиси томонидан ҳар йили Давлат раҳбарига ахборот тақдим этиб бориш тартибини жорий қилиш зарурлиги асослаб берилган;

Судьялар олий кенгашида Судьялар дахлсизлигини таъминлаш ва коррупциянинг олдини олиш бўйича суд инспекциясини ҳамда судьяликка номзодлардан малака имтиҳонини қабул қилиш бўйича Имтиҳон комиссиясини тузиш, комиссия қарорлари устидан Кенгашга шикоят қилиш тартибини белгилаш бўйича таклифлар асослантирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

ҳар бир давлатнинг конституциясида белгиланиши лозим бўлган суд ҳокимияти мустақиллигига оид асосий кафолатларни БМТ Бош Ассамблеяси томонидан тасдиқлаш таклифи ишлаб чиқилди;

Ўзбекистон Республикаси суд тизимининг ахборот сиёсати асосларини белгиловчи стратегияни қабул қилиш ҳамда “Судлар тўғрисида”ги Қонунни “Судлар фаолиятининг очиқлигини таъминлаш”, “Суд тизимида коррупцияга қарши курашиш” деб номланган янги боблар билан тўлдириб, судьяларнинг мустақиллигини кучайтиришга оид янги нормалар билан тўлдириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди;

Судьялар олий кенгашини суд тизимида коррупцияга қарши курашувчи масъул орган этиб белгилаш, унинг фаолияти самарадорлигини таъминлаш мақсадида жойлардаги судьяларнинг малака ҳайъатлари котибларини Кенгашнинг Суд инспекциясига бириктириш зарурияти асослантирилиб, “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонунда Кенгаш аъзоси лавозимига номзодга қўйиладиган талабларни белгилаш, Кенгаш аъзолига номзодларни сайлаш тартибини жорий қилиш, Кенгаш аъзосини лавозимидан озод қилишда Кенгашнинг асослантирилган хулосасини

олиш, Кенгаш аъзоларини кетма-кет икки марта лавозимга тайинламаслик, Кенгашга норматив-ҳуқуқий характердаги қарорлар қабул қилиш ваколатини беришни назарда тутувчи таклифлар ишлаб чиқилди;

“Ўзбекистон Республикаси судьялар ҳамжамияти органлари тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси ишлаб чиқилиб, унда судьялар ҳамжамияти органлари таркибига Судьялар курултойи, Судьялар олий кенгаши, судьяликка номзодлардан малака имтиҳонини қабул қилиш бўйича Имтиҳон комиссияси, Судьялар олий малака ҳайъати ва жойлардаги судьяларнинг малака ҳайъатлари, вилоят судлари судьяларининг конференцияларини киритиш назарда тутилди;

судьяларнинг алмаштирилмаслиги, уларни турли судьялар ҳамжамияти органлари томонидан интизомий жавобгарликка тортиш, судьялар фаолиятини уларнинг сифат кўрсаткичлари, касбий кўникмалари ҳамда шахсий фазилатлари асосида баҳолаш, судьяларни лавозимга тайинлашда Судьялар олий кенгаши ваколатларини кучайтиришни назарда тутувчи нормаларни “Судлар тўғрисида”ги Қонунда белгилаш бўйича таклифлар ишлаб чиқилди.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижалари халқаро ҳуқуқ нормалари, хорижий тажриба, назарий-методологик доктринага асосланган, социологик сўровномалар, статистик маълумотлар ва суд амалиёти материаллари расмий манбалардан олиниб, умумлаштириб ўрганилган, соҳага оид миллий қонун ҳужжатлари ҳуқуқни қўллаш амалиёти нуқтаи назаридан тизимли таҳлил қилинган ва тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган. Тадқиқот мавзусига оид ўтказилган социологик сўровларда 1100 нафар фуқаролар ва 580 нафар судьялар иштирок этган. Хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, уларнинг натижалари етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган. Ишончли тарзда олинган тадқиқот натижалари ваколатли давлат органлари томонидан тасдиқланган ва амалиётга жорий қилинган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий-назарий хулосалар, амалий таклиф ва тавсиялардан илмий фаолиятда, ҳуқуқ ижодкорлигида, қонунни қўллаш амалиётида, судлар фаолиятини ва миллий қонунчиликни такомиллаштиришда, дарсликлар, ўқув қўлланмалар, қонунларга шарҳлар тайёрлашда, шунингдек суд фаолияти йўналишидаги таълим жараёнини янада бойитишда, суд ҳокимиятига оид илмий тадқиқотлар олиб боришда фойдаланиш мумкинлигида намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти қонун ижодкорлиги фаолиятида, хусусан норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тайёрлаш, уларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишда, қонунни қўллаш амалиётини такомиллаштиришда ҳамда юридик олий таълим ва ихтисослаштирилган таълим муассасалари ўқув жараёнида фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тадқиқот иши бўйича олинган илмий натижалар асосида:

Судьялар олий кенгашининг давлат органларидан ва бошқа ташкилотлардан, шунингдек мансабдор шахслардан ҳамда фуқаролардан

Кенгаш фаолияти билан боғлиқ зарур ахборотни, ҳужжатларни ва бошқа материалларни сўраб олиши ҳуқуқига эга бўлиши ҳақидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 10 сентябрдаги “Баъзи давлат органларининг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги ЎРҚ-566-сон Қонунининг 12-моддаси 2-бандини ишлаб чиқишда фойдаланилиб, ушбу таклиф “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонуннинг 7-моддаси 31-бандида ўз ифодасини топган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2020 йил 16 ноябрдаги 06/1-05/3007-1-сон далолатномаси). Мазкур таклиф Судьялар олий кенгаши ваколатларини янада кенгайтириш ва фаолияти самарадорлигини оширишга хизмат қилган;

Судьялар олий кенгашининг судьялик лавозимига номзодларнинг муносиблигини аниқлаш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардан зарур ахборотларни сўраб олиш ҳуқуқига эгаллиги, Кенгашнинг сўровларини кўриб чиқиш тартиби ва муддатига оид талабларни белгилаш таклифидан Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 10 сентябрдаги ЎРҚ-566-сон Қонунининг 12-моддаси 5-бандига асосан “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонуннинг 18-моддаси биринчи қисмини янги таҳрирда ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2020 йил 16 ноябрдаги 06/1-05/3007-1-сон далолатномаси). Ушбу таклиф судьяларни лавозимга тайинлашда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ҳулосасини олиш шартлиги ҳақидаги қондани бекор қилиб, судьяларни тайинлашда Кенгашнинг мустақил фаолият юритишини кафолатлашга имкон яратган;

янги ваколат муддатига ўз номзодини кўрсатиш истагини билдирган судья ваколатлари муддати тугашига камида олти ой қолганда аризани ва зарур ҳужжатларни тегишли судьяларнинг малака ҳайъатига бериши, судьянинг ваколатлари муддати тугаганидан кейин Кенгаш уч ой ичида номзоднинг судьялик лавозимига муносиблиги ёки номуносиблиги ҳақидаги масалани кўриб чиқиши кераклиги ҳақидаги таклифдан Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 10 сентябрдаги ЎРҚ-566-сон Қонунининг 12-моддаси 8-бандига асосан “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонунига янги модда сифатида киритилган 241-модданинг 1- ва 5-қисмларини ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2020 йил 16 ноябрдаги 06/1-05/3007-1-сон далолатномаси). Мазкур таклиф судьяларни навбатдаги муддатга тайинлашда коррупциявий ҳолатларнинг олдини олишга, судьяларнинг Кенгаш олдидаги мустақиллигини таъминлашга хизмат қилган;

судьяларнинг дахлсизлигини бузганлик ва одил судловни амалга ошириш борасидаги фаолиятига аралашганлик ҳолатлари юзасидан Кенгаш раиси томонидан киритилган тақдимнома прокуратура органлари томонидан бир ой

муддатда кўриб чиқилиб, жиноят иши кўзғатилганлиги ёки кўзғатиш рад этилганлиги ҳақида Кенгашга Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси томонидан хабар берилиши, судьяларни ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга гувоҳ ёки гумон қилинувчи сифатида сўроқ қилиш учун чақиришга тегишли малака ҳайъатлари розилиги билан йўл қўйилиши, суд ҳокимияти мустақиллигини ва судьялар дахлсизлигини таъминлаш, одил судловни амалга оширишга тўсқинлик қилаётган омиллар ва тизимда коррупцияга қарши курашиш ҳолати юзасидан Кенгаш раиси томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентига йил якуни бўйича ахборот тақдим этиб борилишига оид тақлифлардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 7 декабрдаги “Судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш ҳамда суд тизимида коррупциянинг олдини олиш самарадорлигини ошириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПФ-6127-сон Фармони 3-бандининг иккинчи-тўртинчи хатбошилари ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг 2021 йил 9 сентябрдаги 527-21-сон далолатномаси). Мазкур тақлиф Кенгаш томонидан киритиладиган тақдимномаларни процессуал тартибда кўриб чиқилиши тартибининг жорий қилинишига, судьялар дахлсизлигини кучайтиришга ҳамда Кенгашнинг судьялар мустақиллигини таъминлашдаги ролини оширишга имкон яратган;

судьялар дахлсизлигини таъминлаш бўйича суд инспекцияси негизида Судьялар дахлсизлигини таъминлаш ва коррупциянинг олдини олиш бўйича суд инспекциясини тузиш ҳамда Кенгаш ҳузурида Имтиҳон комиссияси тузиш ва унинг қарорлари устидан Кенгашга шикоят қилиш тартибини белгилаш ҳақидаги тақлифлардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 7 декабрдаги “Судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш ҳамда суд тизимида коррупциянинг олдини олиш самарадорлигини ошириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПФ-6127-сон Фармони 4-бандининг 3-хатбошиси ва 7-бандини ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг 2021 йил 9 сентябрдаги 527-21-сон далолатномаси). Ушбу тақлиф суд тизимида коррупцияга қарши курашувчи махсус тузилмани ташкил этишга ҳамда судьяликка номзодларни шаффоф тарзда танлаш тартибини жорий қилишга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 3 та халқаро ва 2 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция ва семинарларда синовдан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 30 та илмий иш, жумладан, 1 та монография, 2 та илмий-амалий қўлланма, Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини нашр этиш тавсия этилган илмий нашрларда 23 та (21 та республика ва 2 та хорижий журналларда), илмий-амалий конференция материаллари тўпламида 4 та мақолалар чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, тўртта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 259 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, диссертация мавзуси бўйича миллий ва хорижий илмий тадқиқотлар шарҳи, муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан алоқаси, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилиниши, апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритилган.

Диссертациянинг биринчи боби **“Суд ҳокимияти мустақиллигининг гнесологик ва методологик тавсифи”** деб номланиб, унда суд ҳокимиятининг қонун устуворлигини таъминлашдаги ўрни ва функциялари, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи ҳуқуқий кафолатлар тизими, мамлакатимизда мустақил суд ҳокимиятининг шаклланиш босқичлари ҳамда суд ҳокимияти мустақиллигини халқаро ҳуқуқ нормалари асосида таъминлашга оид масалалар таҳлил этилган.

Ушбу бобнинг **“Мустақил суд ҳокимиятининг қонун устуворлигини таъминлашда тутган ўрни, функция ва хусусиятлари”** деб номланган биринчи параграфида муаллиф томонидан илмий адабиётлар ва қонунчилик таҳлил этилиб, уларда суд ҳокимиятига берилган таъриф унинг мазмунини тўлиқ акс эттирмаслиги, уни фақат одил судловни амалга оширувчи орган сифатида таърифлаши ҳақида хулосага келиниб, суд ҳокимиятининг вазифаларидан келиб чиқиб, унинг мазмун-моҳияти янада кенгроқ очиқ берилган.

Диссертантнинг фикрича, суд ҳокимиятини фақат суд тизими ёки одил судловни амалга оширувчи орган сифатида тушунмаслик керак. Зеро, суд ҳокимияти одил судловни амалга ошириш баробарида, суд тизимини бошқарувчи, ҳокимиятлар ўртасида ўзаро мувозанатни сақловчи, судьялар мустақиллигини таъминловчи, жамиятда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқий билимини оширишга кўмаклашувчи, жамиятда адолатни қарор топтиришга хизмат қилувчи давлат ҳокимияти тармоғи ва маҳсул тизимга эга бўлган орган ҳисобланади.

Диссертант суд ҳокимиятининг ўзига хос белгилари юзасидан бир қатор олимлар (Ш.Монтескье, Н.С.Калинина, С.Познышев, Л.К.Савюк, К.Ф.Гуценко, Ф.Ф.Мухитдинова, М.Нажимов, Ш.Сайдуллаев, В.А.Четвернин, В.А.Ржевский, Н.М.Чепурнова, А.В.Смирнов ва бошқалар)нинг фикрларини ўрганади ва суд ҳокимиятининг бошқа ҳокимият тармоқларидан сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий жиҳатдан ўзига хос белгиларини ажратиб кўрсатади. Шунингдек, суд ҳокимиятини амалга ошириш шакллари унинг қонунчиликда назарда тутилган ваколат ва функцияларини амалда қўллаш орқали реализация қилинишидан келиб чиқиб, ҳуқуқни қўллаш, ҳуқуқ ижодкорлиги, назорат қилиш, ҳуқуқни ҳимоя қилиш турларига ажратади.

Шунингдек, диссертант халқаро ҳуқуқ нормаларини таҳлил қилган ҳолда суд ҳокимиятининг мустақиллиги институционал ва шахсий мустақиллик асосида таъминланишига тўлиқ қўшилган ҳолда институционал мустақиллик (суд органининг мустақиллиги) суд ҳокимиятини амалга оширишда унинг бошқа ҳокимият тармоқларидан мустақил ҳолда фаолият юритишини, шахсий мустақиллик (судьялар мустақиллиги) эса одил судловни амалга оширишда судьяларнинг ички ва ташқи таъсирдан холи бўлишини аниқлаш ҳақида асосланган хулосага келади ҳамда суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчасига муаллифлик таърифини ишлаб чиқади. Диссертантнинг фикрича, суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигига суд органлари, судьялар ҳамда судьялар ҳамжамияти органларининг мустақиллигини таъминлаш орқалигина эришиш мумкин.

Диссертация ишида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг ҳуқуқий кафолатлар тизими илмий таҳлиллар асосида ёритиб берилган. Муаллиф суд ҳокимиятининг мустақиллиги кафолатларини қонунда белгиланиши муҳим аҳамият касб этиши, зеро фақат қонун билан белгиланган кафолатларгина суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлай олиши ҳақида хулосага келади. Хорижий давлатларнинг хусусан, Россия Федерацияси, Қозоғистон, Грузия, Украина, Арманистон Конституцияларида белгиланган суд ҳокимиятига оид кафолатлар бир-биридан фарқланиши ва бу борада ягона ёндашув ва мезонлар мавжуд эмаслиги боис, ҳар бир давлатнинг конституциясида белгиланиши лозим бўлган суд ҳокимияти мустақиллигига оид асосий кафолатлар рўйхатини БМТнинг Суд органлари мустақиллигига оид асосий принциплари асосида шакллантириб, уни БМТ Бош Ассамблеясининг махсус резолюцияси билан тасдиқлаш таклифи илгари сурилади. Диссертант суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи ҳуқуқий кафолатларни моддий ва процессуал турларга ажратган ҳолда тадқиқ этиб, моддий ҳуқуқий кафолатлар сифатида суд ҳокимиятининг фақат судлар томонидан амалга оширилиши ва махсус суд тизимига эгаллиги, судларни ташкил қилиш ва бошқариш судлар томонидан мустақил ҳал қилиниши, судлар фаолиятини ташкилий жиҳатдан таъминлаш судьялар ҳамжамияти томонидан амалга оширилиши, судлар умуммажбурий характердаги ҳужжатлар қабул қилиши, суд ҳокимиятининг қонунчилик ташаббуси ҳамда ҳуқуқни мустақил қўллаш ҳуқуқига эгаллиги, суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги, ўзини ўзи назорат қилиши, ўз раъзларига эгаллиги, процессуал кафолатлар сифатида эса қуйи ва юқори инстанция судлари ўртасида қатъий чегаранинг мавжудлиги, ишларни бир суддан бошқа судга ўтказиш тартибининг қонунда белгилангани, ҳар бир суднинг мустақиллиги ҳудудийлик, ихтисослик ва босқичлилик асосида таъминлангани, суд таркибининг қонунийлиги ва ўзгармаслиги ҳақида ўз илмий-амалий ёндашувларини асосли тарзда изоҳлаб беради.

Муаллиф ишда Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг шаклланиш ва ривожланиш босқичларини тадқиқ этишга алоҳида аҳамият берган. Шу мақсадда 1990-2021 йилларда мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигини шакллантиришга оид ислохотлар тизимли илмий таҳлил қилинган. Ушбу давр уч босқичга бўлинган ҳолда тадқиқ этилиб, биринчи босқич (1991-2000 йиллар)

мамлакатимизда мустақил суд ҳокимиятини ташкил этиш, судларни ҳукумат таъсиридан халос этиш, одил судловни фақат қонунга мувофиқ амалга ошириш бўйича муҳим ҳуқуқий асосларни яратиш даври бўлганлиги, иккинчи босқич (2000-2015 йиллар)даги ислохотлар мавжуд ҳуқуқий қафолатларни янада такомиллаштириш, жумладан, қонунларни танқидий баҳолаган ҳолда моддий ва процессуал қонунларни янги таҳрирда қабул қилиш, суд жараёнида айблов ва ҳимоянинг амалда тенглигини таъминлаш, судьяларнинг ихтисослашувини амалга ошириш, судлар ваколатларини кенгайтириш кабилар орқали судлар мустақиллигини мустаҳкамлашга қаратилганлиги, учинчи босқич (2016-2021 йиллар) суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини халқаро андозаларга мувофиқ таъминлаш, суд органларининг очиқлиги ва шаффофлигига эришиш, фуқароларнинг судларга бўлган ишончини ошириш бўйича кенг кўламли ислохотлар даври сифатида эътироф этилиши ҳақида хулосага келинади.

Изланувчи судлар мустақиллигини таъминлашга халқаро ҳуқуқ нормаларининг бевосита таъсир кўрсатиши, зеро халқаро ҳужжатни маъқуллаган давлатлар учун улар асосий ва зарур талабларни, уларга риоя қилишга оид мажбуриятларни, муайян қонун ҳужжати билан ўрнатилиши лозим бўлган қафолатларни белгилашини эътироф этади. Диссертант суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга оид халқаро стандартларни уларни қабул қилган ташкилот мақомига, ҳужжатнинг амал қилиш доирасига кўра универсал ва минтақавий турларга, тартибга солиш предметига кўра умумий ва махсус турларга, қабул қилинган (маъқулланган)лигига кўра мажбурий ва ихтиёрий турларга ажратган ҳолда тадқиқ этади. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи энг асосий универсал ва махсус ҳужжат – бу БМТ томонидан 1985 йилда қабул қилинган “Суд органлари мустақиллигига оид асосий принциплар” деган хулоса чиқарилиб, миллий қонунчиликни ундаги нормалар билан таққослаган ҳолда янада такомиллаштиришга оид таклифлар ишлаб чиқилади.

Диссертациянинг иккинчи боби “Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари” деб номланиб, унда судьялар мустақиллигининг ҳуқуқий қафолатларини такомиллаштириш, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда ҳуқуқий хавфсизликка риоя этиш, судлар фаолиятини рақамлаштириш ҳамда касбий одоб-ахлоқ ва суд таълимини ривожлантиришнинг зарурияти ва шартлари таҳлил этилади.

Тадқиқотчи судьянинг мустақиллиги суд ҳокимияти мустақиллигининг таркибий қисми ҳисобланиши ҳамда судьянинг мустақиллиги фақат мустақил суд ҳокимиятидагина таъминланиши мумкин деган хулосага келиб, судьялар мустақиллиги қонунлар ва судьяларнинг шахсий масъулияти ёрдамида таъминланиши, бунда судьялар мустақиллиги лавозимга сайлаш (тайинлаш) ва ундан озод қилиш, дахлсизлик, одил судловни амалга оширишдаги қатъий таомил, судьялар маслаҳатининг сир тутилиши ва уни ошкор қилишни талаб этишнинг тақиқланиши, судга ҳурматсизлик ёки суд ишларига аралашганлик, судьялар дахлсизлигини бузганлик учун жавобгарлик, судьяга давлат ҳисобидан муносиб моддий ва ижтимоий таъминот бериш, судьяларнинг алмаштирилмаслиги ва уларнинг истеъфога чиқиш ҳуқуқига эгаллиги орқали

таъминланишини илмий-амалий таҳлил этади. Диссертант хорижий давлатлар тажрибасини таҳлил қилган ҳолда судьялар дахлсизлигини кучайтириш, уларни лавозимга тайинлаш ва жавобгарликка тортиш тартибини, судьяларнинг ҳисобдорлиги, халқ маслаҳатчилари ва суд маслаҳатхонасининг сир тутилиши институтларини такомиллаштириш, судга ҳурматсизлик учун маъмурий ва жинойий жавобгарликни кучайтиришга оид қатор таклифларни илгари суради.

Тадқиқот ишида миллий ҳуқуқий доктринада суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда ҳуқуқий хавфсизликка риоя этилишининг восита ва усуллари тавсифлаб берилган. Илмий-методологик жиҳатдан суд ҳокимиятининг хавфсизлиги тушунчаси хорижий ва миллий ҳуқуқий тизим нуқтаи назаридан қиёсий таҳлил этилади. Муаллиф (Ю.Н.Сафоненко Р.С.Хисматуллин) фикрларини ўрганиб, бу борадаги методологик қарашларни таҳлил қилган ҳолда суд ҳокимиятининг хавфсизлиги суд органлари ва судьяларнинг мустақиллигини таъминлашнинг асосий қафолатларидан бири эканлигини, у одил судловни турли таҳдид, босим ва аралашувлардан ҳимоялашини, суд ҳокимияти ва судьялар хавфсизлиги уларни таъминлаш асосларига кўра алоҳида категория сифатида тадқиқ этилиши ҳақида тўхтамга келади ҳамда ҳуқуқий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий суд ҳокимиятининг хавфсизлигини таъминлашга оид таклифларни илгари суради. Тадқиқотчининг фикрича, суднинг хавфсизлигини таъминлаш ишларининг ижро ҳокимияти томонидан амалга оширилиши суд ҳокимиятининг мустақиллиги принципига зид ҳисобланади ва ижро ҳокимияти олдида тобеликни вужудга келтиради. Шу боис, Судлар фаолиятини таъминлаш департаменти таркибида Судларда хавфсизликни таъминлаш хизматини тузиш, унинг фаолиятини давлат бюджети ҳисобидан молиялаштириш тартибини жорий этиш таклиф этилади.

Диссертацияда судлар фаолиятини рақамлаштириш улар мустақиллигини таъминлашнинг омили сифатида тадқиқ этилган. Муаллиф ҳуқуқшунос олимлар (Ф.А.Воскресенский, А.В.Тимченко, А.Сухаренко, А.Козырев, О.В.Колга, Е.Б.Калашникова, А.В.Тищенко, А.К.Василенок, А.А.Чучвал, М.Д.Омаров, О.В.Брянцева, О.Л.Солдаткина, Э.Сабиров, М.А.Савкина кабилар)нинг фикрларини таҳлил қилиб, судлар фаолиятини рақамлаштириш нисбатан кенг тушунча бўлиб, электрон судлов механизмларини ва суд ишларини электрон шаклда юритишни назарда тутиши, судлар фаолиятига ахборот технологияларини жорий қилиш эса улар фаолиятини рақамлаштириш учун зарур бўлган ресурслар билан таъминлаши ҳақида хулосага келган. Муаллиф тадқиқот ишида электрон одил судлов тизими одил судловни ташкил этиш ва уни ўтказиш билан боғлиқ барча хизматларни ахборот коммуникация технологиялари ёрдамида амалга оширишни, судлар фаолиятини рақамлаштириш эса электрон дастур ёрдамида амалга ошириладиган ҳаракатларни одатда судья томонидан бажариладиган процессуал ҳаракатларга тенглаштиришни ва бир бутун процессуал жараёни назарда тутишини асослаб беради. Диссертант айниқса, бу борадаги суд ҳокимиятининг замонавий тенденцияларини тадқиқ этиб, судлар фаолиятига сунъий интеллектни жорий қилиш бўйича П.Уинстон, А.Эндрю, Ж.Хохланд, П.Морхат, И.В.Воронцова, Ю.А.Лукониналарнинг фикрларини ўрганган ҳолда сунъий интеллект тизими

судларда коррупциянинг олдини олишга, судларга бўлган ишончни мустаҳкамлашга, судьяларнинг хато ва камчиликларга камроқ йўл қўйишига, одил судлов сифатини яхшилашга сабаб бўлиши ҳақида хулосага келади.

Диссертация ишида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда касбий одоб-ахлоқ ва суд таълимини ривожлантиришнинг зарурияти ва шартлари ёритиб берилган. Изланувчи ҳуқуқшунос олимлар (М.И.Клеандров, М.Мадаминов, Б.И.Исмоилов, А.А.Черевко, В.В.Момотов, Р.Р.Абдулин, Н.Я.Соколов, А.А.Кайгородов) нуқтаи назарларини таҳлил этиб, суд этикаси одил судловни амалга оширишда иштирок этувчи шахсларнинг одоб-ахлоқ қоидалари мажмуи бўлиб, асосан процессуал қонун ҳужжатлари асосида тартибга солиниши, судьялар этикаси эса жамият ва судьялар ҳамжамиятининг судьяларга нисбатан меҳнат фаолияти ва ундан ташқари вақтдаги одоб-ахлоқ талаблари бўлиб, одил судловни самарали амалга оширишнинг зарур воситаси деган хулосага келади. Шунингдек, муаллиф суд ва судьялар этикаси, судьянинг лаёқатлилиги ва малакалиги тушунчаларининг фарқли жиҳатларини илмий таҳлил этган ҳолда, судьяларнинг зарур ҳуқуқий билим ва юксак маънавий фазилатларга эга бўлиши одил судловни самарали амалга ошириш воситаси эканлиги, бунинг учун муносиб судьялар корпусини шакллантириш, судьялар учун талабларни ва одоб-ахлоқ қоидаларини белгилаш, судьяларнинг билими, ахлоқий ва касбий фазилатларини шакллантирувчи тегишли таълим муассасаларини тузиш ҳамда судьяларнинг белгиланган талабларга риоя қилишини назорат қилувчи махсус органларни ташкил этиш лозимлиги асослаб берилган. Бундан ташқари, судьяларни тайёрлаш, малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш бўйича ишларни ташкил этиш асослари, шартлари, тартиби, молиялаштириш манбалари, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактабининг мақоми, тузилиши, вазибалари ва ваколатларига оид нормаларни “Судлар тўғрисида”ги Қонунда белгилаш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Диссертациянинг **“Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари”** деб номланган учинчи бобида суд тизимида коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш зарурияти, судьялар ҳамжамияти органлари ва улар фаолиятида коррупцияни келтириб чиқарувчи омилларни бартараф этиш механизмларини такомиллаштириш, судлар фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлигини таъминлаш масалалари таҳлил этилган.

Диссертант ишда ҳуқуқшунос олимлар (Е.В.Казакова, Қ.Абдурасулова, Б.И.Исмоилов, Э.Ф.Гадоев, А.Каблов, Ф.Йўлдошев, Е.Бурдина, Ю.А.Дмитриев, М.А.Шапкин, Ю.И.Шумилов, А.Ф.Изварина, Б.В.Сангаджиев) фикрларини таҳлил этган ҳолда суд тизимида коррупцияга қарши кураш фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш зарурияти ва аҳамиятига оид масалаларни тадқиқ этган. Муаллифнинг фикрича, суд тизимидаги коррупциянинг ўзига хос жиҳати – бу судьянинг қонунни бузмаган ёки учинчи шахсларга зарар етказмаган ҳолда ҳам шахсий ёки моддий манфаатдорликка эришиши мумкинлиги, судьянинг шахсий манфаатдорлиги деганда унинг

шахсий, молиявий ёки бошқа мажбуриятлар билан боғлиқ бўлган ўзга шахслар учун хизмат вазифаларини амалга ошириш даврида моддий кўринишдаги даромад ёки бошқа ноқонуний манфаатдорлик олиш имконияти тушунилиши, суд тизимида коррупцияга қарши курашиш коррупциянинг олдини олиш, коррупцияни аниқлаш ва унга чек қўйиш, коррупциявий ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликнинг муқаррарлигини таъминлаш каби комплекс чора-тадбирлардан иборат бўлиши лозимлигидир. Диссертант суд тизимида коррупцияни келтириб чиқарувчи омилларни субъектлар ва суд органлари мустақиллигига таъсир кўрсатувчи ҳолатлардан келиб чиқиб ички ва ташқи турларга ажратади. Суд тизимида коррупцияга қарши курашиш миллий қонунчилик ва халқаро ҳуқуқ нормалари асосида самарали амалга оширилиши боис, диссертацияда БМТнинг Коррупцияга қарши конвенцияси ҳамда Иқтисодий Ҳамкорлик ва Тараққиёт Ташкилотининг Коррупцияга қарши курашнинг Истанбул ҳаракатлар режаси тавсияларининг мазмун-моҳияти таҳлил қилиниб, уларни реализация қилиш бўйича тегишли фикр-мулоҳазалар асосли тарзда ифода этиб берилган.

Диссертант суд тизимида коррупцияга қарши курашувчи махсус орган фаолият юритиши заруратига тўхталиб, Судьялар олий кенгашини суд тизимида коррупцияга қарши курашувчи масъул орган этиб белгилаш, шунингдек “Судлар тўғрисида”ги Қонунни мазкур соҳани тартибга солувчи нормаларни, коррупцияни олдини олиш ва унга чек қўйиш механизмларини ўзида акс эттирган “Суд тизимида коррупцияга қарши курашиш” номли янги боб билан тўлдириш таклифини илгари суради.

Муаллиф судьялар ҳамжамияти органлари, улар фаолиятида коррупцияни келтириб чиқарувчи омилларни бартараф этиш механизмларини такомиллаштиришга оид масалаларни тадқиқ этиб, судлар фаолиятининг судьялар ҳамжамияти томонидан ташкил этилиши, бошқарилиши ва назорат қилиниши суд ҳокимиятининг мустақиллигини амалда таъминлашнинг асосий кафолатларидан ҳисобланиши, зеро судларнинг фаолиятини ўзини-ўзи бошқариш принципи асосида ташкил этиш суд ҳокимиятининг бошқа ҳокимият тармоқларидан холи ва ташқи аралашувисиз фаолиятини юритиш имконини бериши, шунга кўра судьялар ҳамжамияти фақат судьялардан ва улар томонидан тузиладиган махсус органлардан ташкил топиши, судлар фаолиятини бошқаришда муайян ваколатларга эга бўлиши ва албатта уларнинг ўзи ҳам мустақил ҳолда фаолият юритиши талаб этилиши ҳақида хулосага келади. Судьялар ҳамжамияти қонунийлик, мустақиллик, сайланишлик, коллегиялик, холислик, тенглик ва ошкоралик принциплари асосида фаолиятини юритиб, судларни ташкил қилиш, бошқариш ва назорат қилишга оид ташкилий-ҳуқуқий вазифаларни амалга ошириш мақсадида ташкил қилинади ҳамда судларнинг ўзини ўзи бошқариши ва судьялар мустақиллиги принципларига амалда риоя қилиниши кафолати ҳисобланади. Диссертант халқаро ҳуқуқ нормалари ҳамда хорижий давлатлар қонунчилигини таҳлил қилиб, “Ўзбекистон Республикаси судьялар ҳамжамияти органлари тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш, судьялар ҳамжамияти органлари таркибини шакллантириш, шунингдек Судьялар олий кенгашининг мақомини

суд ҳокимияти мустақиллигини кафолатловчи орган сифатида Конституцияда белгилаш лозимлиги ҳақида тўхтамга келади.

Судьялар ҳамжамияти фаолиятида коррупциянинг олдини олиш мақсадида судьялар ҳамжамияти органлари аъзоларига нисбатан талабларни белгилаш, уларни шаффоф тарзда тайинлаш (сайлаш) ва лавозимидан озод этиш, улар таркибига жамоатчилик аъзоларини жалб қилиш, судьялар ҳамжамияти аъзолари мустақиллиги кафолатларини кучайтириш, судьялар ҳамжамияти органларининг алоҳида бюджетга эга бўлишини таъминлаш, бюджет маблағларини камайтириш ёки рад этиш масалалари уларнинг розилиги билан ҳал қилиниши тартибини белгилаш зарур деган хулосага келинади.

Изланувчи ишда судлар фаолиятининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш масалаларини илмий-назарий тадқиқ этиб, судлар фаолиятига оид “очиклик”, “ошкоралик”, “шаффофлик” тушунчаларини таҳлил қилиб, уларнинг суд тизимида коррупцияга қарши самарали курашиш ҳамда уни келтириб чиқарувчи омилларни бартараф қилишдаги ролини очиб беради. Диссертант ҳуқуқшунос олимлар ва амалиётчи мутахассислар (Б.Х.Пўлатов, Б.У.Жамолов, Э.К.Сабилов, Е.Г.Стребкова, В.И.Руднев, Л.В.Туманова, К.С.Рыжков) фикрларини ўрганган ҳолда “очиклик” “ошкоралик”ка нисбатан кенгрок тушунча бўлиб, “ошкоралик” процессуал қонунчиликда суд ишларини юритиш принципи сифатида фақат суд муҳокамасига нисбатан, суд ҳокимиятининг очиклиги бутун суд фаолиятига нисбатан қўлланилиши, “шаффофлик” очиклик ва ошкораликнинг натижаси ўларок, судлар фаолиятини фақат қонун талабларига риоя қилган ҳолда ташкил этиш ва амалга ошириш, унинг фаолиятига ахборот технологияларини жорий қилиш ва жамоатчилик назоратини таъминлаш орқали инсон омилини истисно этиш ёки камайтириш, суд тизимида коррупцияга барҳам бериш, судлар фаолияти ҳақида ишончли маълумотга эга бўлиш имконини назарда тутиши ҳақида хулосага келади. Тадқиқот ишида суд ҳокимиятининг очиклигини таъминлаш усуллари, судлар фаолиятига оид ахборотга эга бўлиш, одил судловнинг ошкоралиги, судлар фаолияти ҳақидаги маълумотлар рўйхати амалдаги қонунчилик асосида умумлаштирилиб, уларнинг фуқароларнинг одил судловга бўлган ҳуқуқини таъминлашдаги ўрни ёритилган. Шунингдек, “Судлар тўғрисида”ги Қонунни “Суд органлари фаолиятининг очиклиги” деб номланган янги боб билан тўлдириб, унда ушбу соҳани тартибга солувчи асосий нормаларни белгилаш ҳамда соҳани тизимли ва илмий жиҳатдан асосланган тартибга солишга оид суд ҳокимиятининг ягона ахборот сиёсати концепциясини қабул қилиш зарурати асосланган.

Диссертациянинг тўртинчи боби **“Қонун устуворлиги ва адолатни таъминлашда суд ҳокимияти мустақиллигини мустаҳкамлашнинг ташкилий-ҳуқуқий кафолатлари”** деб номланиб, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда суд назорати институтининг роли, суд ҳокимиятининг норма ижодкорлиги ва индивидуал тартибга солиш фаолияти самарадорлигини ошириш истиқболлари, суд ҳокимияти мустақиллигини халқаро рейтинг ва индекслар талаблари асосида ривожлантириш, судлар

фаолиятини моддий-техник ва молиявий таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари таҳлил этилган.

Тадқиқотчи ишда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда суд назорати институтининг ролига оид масалаларни илмий-назарий тадқиқ этган, “назорат” ва “контроль” тушунчаларини таҳлил қилиб, назорат тушунчасини уни амалга ошириш шакли ва қонунда берилган ваколатдан келиб чиқиб умумий ва махсус турларга, назорат қилиш объектига кўра ички ва ташқи турларга ажратади. Шунингдек, муаллиф ҳуқуқшунос олимлар (Х.Т.Одилқориев, Б.Э.Қосимов, Э.Т.Хожиев, Д.М.Миразов В.М.Лебедев, Б.А.Мўминов, В.А.Азаров, В.И.Иванов, Н.С.Калинина, А.Хидоятуллаев, Л.К.Савюк, Н.А.Колоколов, М.А.Умарова)ларнинг фикрларини таҳлил қилиб, умумий суд назорати фақат қонунда белгиланган ваколатлар доирасида маъмурий чораларни қўллаган ҳолда, махсус суд назорати эса процессуал қонунда назарда тутилган тартибда одил судлов шаклида амалга оширилади деган нуқтаи назарни илгари суради. Диссертантнинг фикрича, суд назорати уни амалга ошириш шаклидан келиб чиқиб умумий тартибда идоравий назорат шаклида, махсус тартибда эса конституциявий, жиноят, маъмурий, фуқаролик ва иқтисодий судлов фаолияти шаклида амалга оширилади. Суд назорати давлат органлари ва улар мансабдор шахсларининг фаолиятини қонунга ҳамда зиммасига юклатилган вазифаларга мувофиқлигини текшириш, қонунбузилиш ҳолатларини аниқлаш, уларни бартараф этиш ҳамда айбдорларга нисбатан чоралар кўриш орқали фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, жамиятда қонун устуворлиги ва адолатни таъминлаш баробарида, ҳокимиятлар ўртасида мувозанатни сақлаш ва ўзаро тийиб туришни назарда тутди. Шунга кўра, суд назорати ҳуқуқни муҳофаза қилиш, тартибга солиш, ташкилий таъминлаш, тарбиялаш каби функцияларни амалга оширади деган хулосага келинади.

Диссертациянинг яна бир ғоятда муҳим жиҳати шундаки, тадқиқотчи ҳуқуқшунос олимлар (Е.В.Бурдина, Х-М.И.Исоқов, Д.Х.Абдуқодиров, Г.Ф.Шершеневич, А.В.Чуряев) томонидан илгари сурилган илмий ғоя ва ёндашувларни тадқиқ этган ҳолда суд ҳокимиятининг норма ижодкорлиги ва индивидуал тартибга солиш фаолияти самарадорлигини таъминлаш истиқболларини ёритиб берган. Диссертант илмий хулосалар ва халқаро тавсиялар таҳлилидан келиб чиқиб, судларнинг ўзини-ўзи бошқариши улар фаолиятига оид муносабатларни тартибга солувчи ҳужжатларни ҳам ўзлари томонидан қабул қилинишини, яъни норма ижодкорлиги билан шуғулланишини тақозо этиши ҳақида хулосага келади. Суд ҳокимиятининг норма ижодкорлиги Олий суднинг қонунчилик ташаббуси ва қонунчилик ҳужжатлари лойиҳаларига расмий фикр билдириш ҳуқуқига эгаллиги, Олий суд Пленуми ва суд қарорларининг умуммажбурий характерга эгаллиги, юқори инстанция судларининг куйи судлар учун мажбурий кўрсатмалар бериш ваколатига эгаллиги, судларнинг қонун ва ҳуқуқ аналогиясини қўллаши ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро нисбатига баҳо бериши, суд ишларини кўришда норма назоратини амалга ошириши шаклларида амалга оширилиши ҳақидаги фикрлар асослантириб берилган.

Мазкур йўналишда судлар мустақиллигини янада мустаҳкамлаш мақсадида Судьялар олий кенгашига норматив-ҳуқуқий характерга эга бўлган қарор қабул

қилиш ваколатини бериш, судлар фаолиятига оид ҳар қандай қонунчилик ҳужжатлари лойиҳаларини Судьялар олий кенгаши билан келишишнинг мажбурийлигини белгилаш таклифлари илгари сурилади.

Муаллиф суд ҳокимияти мустақиллигини халқаро рейтинг ва индекслар талаблари асосида ривожлантиришга оид масалаларни ҳуқуқшунос олимлар (П.И.Киселев, С.Ю.Глазьев, М.В.Глигич-Золотарева) нуқтаи назарларини таҳлил этиб, халқаро рейтинглар асосида суд органлари мустақиллигининг таъминланганлиги ҳолатига қараб муайян давлатда қонун устуворлиги аҳволи, унинг иқтисодий салоҳияти, унга инвестиция киритиш ва тадбиркорлик учун яратилган муҳит ҳақида ҳулосага келиниши нуқтаи назаридан ёндашиб, халқаро рейтингларда Ўзбекистоннинг ўрнини ошириш фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини амалда тўлиқ ҳимоя қилишга хизмат қилиши, давлат органларининг рейтинг ва индексларда назарда тутилган талаблар асосида фаолиятини ташкил этишга ундаши ҳақида ҳулосага келади. Диссертант Коррупцияни тийиб туриш (Control of Corruption), Ҳуқуқ устуворлиги индекси (The Rule of law index), Жаҳон мамлакатлари демократияси индекси (The Democracy index), Иқтисодий эркинлик индекси (Index of economic freedom), Бизнес юритиш индекси (Doing business) кабиларни таҳлил қилиб, уларда мамлакатимиз кўрсаткичларини янада ошириш мақсадида тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларни қабул қилиш, “Ўзбекистон Республикасининг халқаро рейтинглари” номли ягона портални ташкил қилиш, халқаро рейтинг ва индексларни юритувчи ташкилотларни аккредитациядан ўтказган ҳолда ваколатхоналарини очиш, нодавлат миллий рейтинг ташкилотларини тузиш лозимлигини асослаб беради.

Тадқиқот ишида судлар фаолиятини моддий-техник ва молиявий таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга доир масала тизимли таҳлил этилиб, суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги ўз эҳтиёжлари учун зарур пул маблағларига эга бўлиш, судларни молиялаштириш жараёнида фаол иштирокини таъминлаш, пул маблағларидан мустақил фойдаланиш, судьяларни юксак мақомига муносиб равишда моддий-техник ва ижтимоий таъминлаш нуқтаи назаридан таҳлил этилади. Диссертант халқаро андозалар ва Озарбайжон, Украина, Швейцария, Молдова, Литва, Арманистон давлатлари тажрибасидан келиб чиқиб, судлар ва судьялар фаолияти фақат давлат бюджети маблағлари ҳисобидан қонунда белгилаб қўйилган қатъий ва аниқ суммалар доирасида молиялаштирилиши, судларни моддий-техник таъминлашга оид асосий қоидаларни, шу жумладан судларни молиялаштиришнинг алоҳида тартибини қонунда белгилаш, Олий суд ҳузуридаги Судлар фаолиятини таъминлаш департаментини такомиллаштириш зарурлиги ҳақида тўхтамга келади. Шунингдек, судьяларнинг ижтимоий ҳимояси ва ижтимоий чоралар турларига ҳам тўхталиб, ижтимоий ҳимоялашнинг кафолатларини кучайтириш, хусусан тиббий хизмат кўрсатиш, муайян ҳолларда судьянинг оила аъзоларини ишга, мактабгача ва мактаб муассасаларига жойлаштириш, уй-жой билан таъминлаш, даволаниш учун тиббий ва дам олиш масканларига йўлланмалар бериш кабиларни белгилаш каби таклифларни асосли тарзда ифода этиб берган.

ХУЛОСА

Мавзуни тадқиқ этиш натижасида қуйидаги умумназарий хулосалар, қонун ҳужжатларини такомиллаштиришга оид таклифлар ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилди:

I. Илмий-назарий хулосалар:

1. Диссертацияда суд ҳокимияти ва унинг мустақиллиги тушунчалари концептуал ва методологик жиҳатдан таҳлил этилиб, қуйидаги илмий доктринал таърифлар таклиф этилади:

Суд ҳокимияти – бу давлат ҳокимиятининг алоҳида мустақил тармоғи бўлган, холис, беғараз, фақат қонунга бўйсунган ҳолда одил судловни ва суд назоратини амалга ошириш, қонунийликни мустаҳкамлаш ҳамда ҳуқуқбузарликларни олдини олишга кўмаклашиш орқали фуқаро ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилувчи, мажбурий характерга эга қарорлар қабул қилувчи, алоҳида ҳуқуқий мақомга эга судьялар корпусидан иборат бўлган суд органлари тизимидир.

Суд ҳокимиятининг мазмунини суд органларининг давлат ҳокимияти органлари тизимида тутган ўрни, судлар фаолиятини, шу жумладан одил судловни амалга оширишда вужудга келадиган ҳуқуқий муносабатлар, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи кафолатлар, судьялар ҳамжамияти органларининг фаолияти ташкил қилади.

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги – бу судларнинг қонунчилик ва ижро ҳокимиятларидан мустақил (сиёсий, ҳуқуқий, моддий ва ташкилий жиҳатдан) фаолият юритиш, судьялар ҳамжамияти томонидан шакллантириладиган мустақил судьялар корпусига эга бўлиш, ўзини ўзи бошқариш, давлат номидан одил судловни фақат қонунга бўйсунган ҳолда амалга ошириш, умуммажбурий характерга эга суд қарорларини қабул қилиш ва уларнинг бошқа идоралар томонидан қайта кўриб чиқилмаслиги бўйича кафолатларга эга бўлиш, суд фаолиятига ҳар қандай кўринишдаги ташқи ва ички аралаштиришдан ҳимояланиш ҳуқуқидир.

2. Суд ҳокимияти фақат мустақил бўлгандагина ўзининг вазифа ва функцияларини самарали амалга ошириши мумкин, зеро давлат ва жамият фақат мустақил суд ҳокимияти фаолиятидан манфаатдор бўлиб, ҳар бир мамлакатнинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тараққиёти, шунингдек давлатнинг жамиятда адолатни қарор топтириш вазифаси айнан суд ҳокимиятининг мустақил фаолият олиб боришини тақозо этади. Шу боис, суд ҳокимиятининг мустақиллиги генетик жиҳатдан ҳокимиятлар бўлиниши принциpidан вужудга келади ва унинг юксак мақомини белгиловчи бирламчи ҳуқуқий асос ҳар бир давлатнинг конституциясида ўз аксини топади. Мустақиллик суд ҳокимиятини ташкил этиш ва фаолиятининг барча босқичларида таъминлангандагина тўлиқ намоён бўлиши сабабли, конституцияда суд ҳокимияти, судьялар ҳамда судьялар ҳамжамияти органлари мустақиллигини таъминловчи асосий кафолатларни белгилаш талаб этилади.

3. Суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигига судларнинг институционал, судьяларнинг шахсий ҳамда судьялар ҳамжамияти органларининг мустақиллигини таъминлаш асосида эришиш мумкин. Институционал мустақиллик суд ҳокимиятининг бошқа ҳокимият тармоқларига нисбатан алоҳида орган сифатида мустақил фаолият юритишини, шахсий мустақиллик одил судлов ва қонунчиликда белгиланган бошқа ваколатларни амалга оширишда судьяларнинг ички ва ташқи таъсирдан холи бўлишини, судьялар ҳамжамияти органларининг мустақиллиги эса уларни ташкил қилиш ва фаолиятини юритишда барча давлат ҳокимияти органлари ва шахслардан мустақиллигини англатади.

Суд мустақиллиги ҳуқуқий давлатнинг ажралмас белгиси сифатида судларнинг бошқа давлат ташкилотлари, фуқаролик жамияти институтлари ва фуқаролар билан ўзаро муносабатларида намоён бўлиши боис, уни бутунлай ички суд ҳодисаси деб ҳисоблаш мумкин эмас. Шу боис, суд ҳокимиятининг ички ва ташқи мустақиллиги фарқланади. Ички мустақиллик суд органларининг ўзаро ҳамда судьялар ҳамжамияти органларидан, ташқи мустақиллик бошқа давлат ва нодавлат органлари, фуқаролик жамияти институтларидан мустақил фаолият юритишни англатади.

4. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги нисбатан кенг тушунча бўлиб, судьялар мустақиллигини белгиловчи ва кафолатловчи асосий омилдир. Суд ҳокимияти ва судьялар мустақиллиги алоҳида, ўзаро боғлиқ ва бир-бирини тақозо этувчи тушунчалардир. Улар мустақиллигини таъминловчи ҳуқуқий асослар бир-биридан фарқланади. Судьяларнинг мустақиллиги фақат мустақил суд ҳокимиятини ташкил этиш орқали таъминланади. Ўз навбатида, судьяларнинг қонун устуворлигини таъминлашда одил судловни мустақил, холис ва беғараз амалга ошириши суд ҳокимияти мустақиллигининг ғоятда муҳим кафолати ҳисобланади.

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги қуйидаги сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, шу жумладан процессуал кафолатлар ёрдамида таъминланади:

суд ҳокимиятининг бошқа ҳокимият тармоқларидан мустақил фаолият юритиши ҳамда улар ўртасида ўзаро тийиб туриш ва мувозанатни сақлаш функцияларини бажариши;

суд ҳокимиятини ташкил этиш ва мустақил фаолият юритишини белгиловчи асосий қоидаларнинг фақат қонунда белгиланиши шартлиги;

давлат органлари ва бошқа шахсларнинг суд ҳокимияти мустақиллигини тан олишлари ва ҳурмат қилишлари давлат томонидан кафолатланиши;

суд ҳимоясида бўлиш ҳуқуқи давлат томонидан кафолатланиши ва қонунчиликда белгиланиши, низоларни ҳал қилувчи муқобил институтлар ҳам фақат қонунда белгиланган тартибда тузилиши лозимлиги;

одил судлов фақат махсус суд органлари тизимидан ташкил топган суд ҳокимияти томонидан амалга оширилиши, суд ҳужжатлари фақат судлар томонидан бекор қилиниши ёки ўзгартирилиши мумкинлиги, фавқулодда судларни ташкил қилиш тақиқланиши;

судларнинг ўзини ўзи назорат қилиши, уларга тааллуқли барча масалалар фақат судьялар ва судьялар ҳамжамияти органлари томонидан ҳал этилиши;

суд ҳокимиятини фақат қонунда белгиланган тартибда лавозимга тайинладиган ва мустақил фаолият юритиши қонунчилик билан қафолатланган судьялар амалга ошириши;

суд ҳокимиятининг ўз рамзларига эгаллиги;

суд ҳокимиятининг мажбурий характерга эга бўлган қарорлар қабул қилиш ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлигини назорат қилиш ваколатлари орқали ҳукмронлик функцияларига эгаллиги;

одил судловни амалга оширишга аралашиб тақиқланиши ва белгиланган тартибда жавобгарликни келтириб чиқариши;

суд ҳокимиятининг қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига, Олий суд Пленуми қонун ҳужжатларини қўллаш масалалари бўйича умуммажбурий бўлган тушунтиришлар бериш ваколатига эгаллиги;

суд ҳокимиятини молиявий таъминлаш давлат томонидан қафолатланиши ҳамда махсус қонунларда белгиланиши лозимлиги;

куйи ва юқори инстанция судлари ўртасида қатъий чегаранинг мавжудлиги, ҳудудийлик, ихтисослик ва босқиччилик асосида ҳар бир суднинг мустақиллиги таъминланганлиги, суд таркибининг қонунийлиги ва ўзгармаслиги.

Судьялар мустақиллиги уларни танлаш, тайёрлаш ва лавозимга тайинлаш, қайта тайинлаш, жавобгарликка тортиш ва рағбатлантиришнинг алоҳида тартиби, уларнинг ваколат муддати, дахлсизлиги, алмаштирилмаслиги, сўз ва бирлашиш эркинлиги, профессионал сири, одил судловни амалга оширишдаги қатъий таомил, улар фаолиятига таъсир ўтказганлик учун жавобгарлик, муносиб моддий ва ижтимоий таъминот, белгиланган қафолатларни қисқартиришга ва чеклашга йўл қўйилмаслиги орқали таъминланади.

5. Судьялар ҳамжамияти суд ҳокимияти мустақиллиги принципига риоя қилинишини амалда таъминлаш, судларни ташкил қилиш, бошқариш ва назорат қилишга оид ташкилий-ҳуқуқий вазифаларни амалга ошириш, уларни ҳар қандай ички ва ташқи тазйиқлардан ҳимоялаш, жамиятда судларнинг нуфузини оширишга кўмаклашиш мақсадида ташкил этилади.

Судьялар ҳамжамияти деганда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминловчи, судлар фаолиятини ташкил этиш, бошқариш ва назорат қилишда бевосита иштирок этувчи, судьяларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилувчи, одил судловни қонуний ва адолатли амалга оширилишига кўмаклашувчи, суд ҳокимиятининг нуфузини ошириш ва фуқароларнинг судларга бўлган ишончини кучайтиришга хизмат қилувчи республика барча судларининг судьялари ва улар томонидан ташкил этиладиган судьялар ҳамжамияти органлари мажмуи тушунилади.

Судьялар ҳамжамияти органлари деганда суд ҳокимияти манфаатларини ифодаловчи, унинг мустақиллиги конституциявий принципига риоя этилишини таъминлашга, судьялар фаолиятига оид ташкилий, ҳуқуқий, ижтимоий ва бошқа масалаларни ҳал қилишга ваколатли бўлган, асосан судьялардан ташкил топадиган юридик шахслар ва юридик шахс мақомига эга бўлмаган алоҳида тузилмалар тушунилади.

6. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги қонун устуворлигини таъминлашга қаратилган, функционал кўп қиррали, динамик ҳодисадир. Бундай

мустақилликнинг даражаси кўплаб субъектив ва объектив омилларга боғлиқ. Субъектив омиллар ҳукумат ва мансабдор шахсларнинг ўз олдига қўйган стратегик мақсадлари билан суд ислоҳотлари натижаси ўртасида ўзаро муштараклик асосида белгиланса, объектив омиллар мамлакатнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий аҳволи, давлат органлари ва фуқароларнинг ислоҳотларга тайёргарлик даражаси, аҳолининг одил судловга эҳтиёжи орқали белгиланади. Шу нуқтаи назардан, суд-ҳуқуқ ислоҳотлари доимий, тизимли ва босқичма-босқич амалга ошириладиган мураккаб ва узок муддатли жараён ҳисобланади.

Бу борада Ўзбекистоннинг мустақиллик йилларида суд ислоҳотлари бир неча босқичларда амалга оширилганини қайд этиш мумкин. Хусусан, мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш борасидаги кенг кўламли ислоҳотлар даврини уларни амалга оширишдан кўзланган асосий мақсад, мустақил давлат ва жамиятни тараққий эттириш эҳтиёжи ва заруриятининг объектив омилларини инобатга олиб, уни шартли равишда уч босқичга, яъни биринчи босқич суд ҳокимияти мустақиллигини шакллантириш босқичи (1991-2000 йиллар), иккинчи босқич – суд ҳокимияти мустақиллигини кучайтириш босқичи (2000-2015 йиллар), учинчи босқич – суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлаш босқичи (2016-2021 йиллар)га ажратилиб, ҳар бир босқичнинг ўзига хос ривожланиш тенденциялари, жамиятдаги ўзгаришларга ҳамоҳанглиги, ютуқ ва камчиликлари илмий-методологик жиҳатдан асослангириб берилди.

7. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи халқаро стандартлар деганда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминловчи асосий ва зарур талабларни, уларга риоя қилиш ва ҳурмат қилишга оид мажбуриятларни, муайян қонун ҳужжати билан ўрнатилиши лозим бўлган суд ҳокимияти мустақиллигига оид кафолатларни белгиловчи, уларнинг мазмун-моҳиятини тавсифловчи, суд органлари, давлат органлари ва бошқа шахсларнинг судлар мустақиллигини таъминлашга оид ҳуқуқ ва мажбуриятларини, шунингдек судлар ва судьялар мустақиллигини таъминловчи механизмларни белгиловчи халқаро ҳуқуқий нормалар тушунилади. Судлар мустақиллигига оид халқаро стандартларнинг универсал ва минтақавий, умумий ва махсус, мажбурий ва ихтиёрий турлари тавсифланди.

Суд ҳокимиятининг институционал мустақиллигини таъминловчи асосий кафолатларни конституция даражасида белгилаш, давлатларнинг ушбу соҳадаги мавжуд амалиётини унификация қилиш мақсадида махсус халқаро ҳужжат – Суд органлари мустақиллигини таъминлашнинг асосий кафолатлари тўғрисидаги ҳужжатни ишлаб чиқиб, Ташқи ишлар вазирлиги орқали БМТга киритиш ҳамда Бош Ассамблеянинг резолюцияси билан тасдиқлаш мақсадга мувофиқдир.

8. Суд ҳокимияти хавфсизлиги ва судьялар хавфсизлиги узвий боғлиқ бўлган ва ўзаро фарқланадиган алоҳида категория сифатида илмий-назарий тавсифланиб, уларга қуйидагича муаллифлик таърифлари ишлаб чиқилди:

Суд ҳокимиятининг хавфсизлиги – бу суд органларининг ўз ваколатларини амалга ошириши, ўзини-ўзи бошқариши ва назорат қилиши бўйича институционал мустақиллигининг, шунингдек суд ишларини юритиш иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини амалга

оширишларида ички ва ташқи таъсирлардан ва ҳар қандай шаклдаги таҳдидлардан давлат томонидан ҳуқуқий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий жиҳатдан кафолатланган ҳимоя восита ва усуллари ёрдамида ҳимояланганлик ҳолатидир.

Судьяларнинг хавфсизлиги деганда уларнинг одил судловни фақат қонунга ва қалб амрига мувофиқ амалга оширишига тўсқинлик қилувчи ҳолатлар, шу жумладан ҳар қандай шаклдаги аралашув, таҳдид, зўрлик ва босимлардан давлат томонидан кафолатланган ҳимоя восита ва усуллари ёрдамида ҳимояланганлик ҳолати тушунилади.

Суд ҳокимиятининг хавфсизлиги ҳуқуқий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий жиҳатдан таъминланади.

9. Электрон одил судлов тизими ахборот коммуникация технологиялари ёрдамида одил судловни ташкил этиш ва уни ўтказиш билан боғлиқ жараёнлар (электрон муурожаат ва ҳужжат алмашинуви, суд мажлисини видеоконференцалоқа режимида ўтказиш, аудио ва видеоёзиш, суд қарорларини веб-сайтга жойлаштириш, суд иши ҳаракатини электрон кузатиб бориш ва б.)ни назарда тутди. Судлар фаолиятини рақамлаштириш эса судларнинг фаолият шаклини ўзгартиришни, яъни электрон дастур ёрдамида амалга ошириладиган ҳаракатларни одатда судья томонидан бажариладиган процессуал ҳаракатларга тенглаштиришни ва бир бутун процессуал жараён (суд мажлиси баённомасини электрон юритиш, суд қарорини электрон имзолаш, суд ишини “сунъий интеллект” ёрдамида ҳал қилиш ва б.)ни назарда тутди. Тадқиқотчининг фикрича, сунъий интеллектни асосан низосиз, соддалаштирилган ва буйруқ тартибида кўриладиган ишларга татбиқ этилиши ижобий натижа беради. Бошқа суд ишлари бўйича эса сунъий интеллект муайян иш бўйича намунавий ечим ишлаб чиқишни назарда тутиши, судья ҳар қандай иш юзасидан қарор қабул қилишида сунъий интеллект томонидан тақдим этилган намунавий ечимни эътиборга олиши, мазкур ечим билан қўшилмаса бунинг сабабини қарорида асослаб беришига оид тартибни жорий қилиш мақбул ечим саналади.

10. Судьяларнинг зарур ҳуқуқий билим, касбий кўникма ва юксак маънавий фазилатларга эга бўлиши улар шахсий мустақиллигининг кафолати ҳисобланади. Бинобарин, етарли билим, тажриба ва кўникмага эга судья одил судловни бошқа шахслар (судья, прокурор, адвокат, тараф)нинг фикри ёки таъсири асосида эмас, балки ўзига ва ички ишончига таянган ҳолда холис амалга ошириш имконига эга бўлади. Бунинг учун қуйидаги асосий ташкилий, ўқув-услубий ва маънавий-ахлоқий масалаларни ҳал қилиш: а) муносиб судьялар корпусини шакллантириш; б) судьялар учун талаблар ва одоб-ахлоқ қоидаларини белгилаш; в) судьялар билими, ахлоқий ва касбий фазилатларини шакллантирувчи махсус таълим муассасаларини тузиш; г) судьяларнинг қонун ва ички қоидаларга риоя қилишини назорат қилувчи механизмларни жорий этиш талаб этилади.

11. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги одил судловга эришиш ҳамда жамиятда адолат ва қонун устуворлигини қарор топтиришда судларнинг алоҳида роли ва мавқеини намоён этувчи махсус назорат функциясини амалга ошириш орқали ҳам таъминланади. Суд назоратига бўлган эҳтиёж ижтимоий характер касб этиб, унинг объектив зарурияти қуйидагилар билан белгиланади: а)

судларнинг ўзини ўзи назорат қилиши орқали суд ҳокимияти ва одил судловнинг мустақиллигини таъминлаш; б) ҳокимиятлар ўртасида ўзаро тийиб туриш ва мувозанатни сақлаш; в) ижро ҳокимияти органлари фаолиятида қонунийлик ва қатъий интизомни таъминлаш; г) фуқароларнинг қонунга итоаткор муносабатда бўлишига, ўзгаларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилишига эришиш.

Суд назорати уни амалга ошириш шаклидан келиб чиқиб, умумий тартибда идоравий назорат шаклида, махсус тартибда эса конституциявий, жиноят, маъмурий, фуқаролик ва иқтисодий судлов фаолияти шаклида амалга оширилади. Бунда умумий суд назорати огоҳлантириш ва ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, махсус суд назорати бузилган ҳуқуқларни тиклаш вазифасини бажаради.

12. Суд тизимидаги коррупция – бу судья ва суд ходимининг шахсий манфаатдорликни кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида учинчи шахсларга зарар етказган ёки етказмаган ҳолда ўз ваколатларини суиистеъмол қилишидир. Суд тизимида коррупция асосан манфаатлар тўқнашуви оқибатида вужудга келади. Манфаатлар тўқнашувининг мажбурий белгиларига судья ва суд ходимининг муайян вазиятда ўз мансаб ваколатларини суиистеъмол қилиши, бунинг учун моддий ёки номоддий манфаат олганлиги ёки олиши мумкинлиги ҳамда улар ўртасидаги сабабий боғланиш киради.

Суд тизимида коррупцияга қарши курашиш деганда коррупциянинг олдини олиш, коррупцияни барвақт аниқлаш ва унга чек қўйиш, коррупциявий ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликнинг муқаррарлигини таъминлашни назарда тутувчи чора-тадбирлар мажмуи тушунилади.

13. Судлар фаолиятининг очиқлиги, ошкоралиги ва шаффофлиги бири-биридан фаркланувчи тушунчалардир. Очиқлик ошкораликка нисбатан кенгроқ тушунча бўлиб, суд ҳокимиятининг “очиқлиги” бутун суд фаолиятига, “ошкоралик” процессуал қонунчиликда суд ишларини юритиш принципи сифатида фақат суд муҳокамасига нисбатан қўлланилади. Суд ҳокимиятининг “шаффофлиги” очиқлик ва ошкораликнинг натижаси ўлароқ, судлар фаолиятини фақат қонунчиликка риоя қилган ҳолда ташкил этиш ва амалга ошириш, унинг фаолиятига ахборот коммуникация технологияларини жорий қилиш ва жамоатчилик назоратини таъминлаш орқали инсон омилини истисно этиш ёки камайтириш, суд тизимида коррупцияга барҳам бериш, судлар фаолияти ҳақида ишончли маълумотга эга бўлиш имконини назарда тутуди.

14. Суд ҳокимиятининг қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга субъект сифатида Конституцияда эътироф этилганлиги, Олий суд Пленуми ва суд қарорларининг умуммажбурий характерга эгаллиги, шубҳасиз, унинг ушбу соҳада қонунчилик ва ижро ҳокимиятидан мустақиллигини таъминловчи муҳим қафолат ҳисобланади. Суд органларининг норма ижодкорлиги қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эгалик, қонунчиликни қўллаш юзасидан мажбурий характерга эга бўлган тушунтиришлар бериш, қонун ҳужжатларини қўллашда муқобил усуллар (қонун ва ҳуқуқ аналогиясини қўллаш)дан фойдаланиш (яратилган суд амалиёти келгусида шунга ўхшаш ишларни ҳал қилишда ҳуқуқий асос вазифасини бажариши мумкин), норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро нисбатига баҳо бериш, идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатни ҳақиқий эмас деб

топиш натижасида тегишли органни қонунга мувофиқ бўлган янги ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилишига мажбур этиш шаклларида амалга оширилади.

15. Суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги деганда судлар ва судьяларнинг нормал фаолият юритиши учун етарли миқдорда моддий, техник ва ижтимоий таъминлашга оид кафолатларнинг қонунчиликда белгиланганлиги, судларга оид давлат бюджетини шакллантиришда судлар ва судьялар ҳамжамияти органларининг фаол иштирок этиши, ажратилган маблағлар мустақил тақсимланиши ва тасарруф этилиши ҳолати тушунилади.

Судларнинг чинакам молиявий мустақиллигига эришиш мақсадида судларни молиялаштирувчи жамғармаларни тузишга йўл қўйилмаслиги, суд ҳокимиятининг фақат давлат бюджетидан молиялаштирилиши, ҳар йилги суд ҳокимияти бюджети миқдори унинг ўзи томонидан эҳтиёжга кўра шакллантирилиши ва ушбу жараёнга бошқа давлат органларининг аралашishiга йўл қўйилмаслиги, ажратилган пул маблағлари давлат бюджетининг алоҳида сатрида кўрсатилиши, ажратилган пул маблағларидан мустақил ҳолда фойдаланиш имкониятининг яратилишига оид кафолатларни белгилаш зарур.

II. Қонунчилик ҳужжатларини такомиллаштириш юзасидан таклифлар:

16. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида:

а) Конституциянинг 106-моддасини иккинчи қисм билан тўлдириб, унда судлар улар фаолияти учун етарли бўлган миқдорда давлат бюджети маблағлари ҳисобидан молиялаштирилиши ҳақидаги нормани белгилаш;

б) Конституциянинг XXII боби “Ўзбекистон Республикасининг суд ҳокимияти” деб аталсада, унда қайд этилган моддаларда “суд ҳокимияти” тушунчасига таъриф берилмаган, унинг таркибига қайси органлар кириши аниқ белгиланмаганлиги боис, Конституция 107-моддасининг биринчи қисмини “Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимиятини суд тизимига кирувчи судлар амалга оширади” мазмунидаги норма билан тўлдириш, иккинчи қисмида судларни ташкил қилиш асослари, тартиби, судьяликка талаблар, ваколат муддати, судьялар мустақиллиги кафолатларига оид нормаларни белгилаш;

в) Конституциянинг 110-моддаси иккинчи қисмида Олий суд томонидан қабул қилинган ҳужжатлар қатъий ва Ўзбекистон Республикасининг барча ҳудудида бажарилиши мажбурийлиги белгиланган. Бирок, ушбу қоида нафақат Олий судга, балки барча судларга тааллуқлилиги, Олий суднинг қарорлари ҳам қайта кўрилиши мумкинлиги, Конституциянинг 114-моддасида эса суд ҳокимияти чиқарган ҳужжатларнинг умуммажбурийлиги белгиланганлигини эътиборга олиб, Конституциянинг 110-моддаси иккинчи қисмини чиқариб ташлаш;

г) Конституциянинг 111-моддасида Судьялар олий кенгашини суд ҳокимиятининг мустақиллигини кафолатловчи орган сифатида белгилаш;

д) қонунлардаги ноаниқликларни бартараф этиш мақсадида Конституциянинг 113-моддаси ва “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг 12-моддасида “Барча судларда ишлар очик кўрилади” жумласини “Барча судларда ишлар ошкора кўрилади” жумласига ўзгартириш таклиф этилади.

17. Судьялар ҳамжамияти органлари фаолиятининг ҳуқуқий асосларини шакллантириш, уларнинг суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашга оид ваколатларини белгилаш мақсадида “Ўзбекистон Республикаси судьялар ҳамжамияти органлари тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш ва судьялар ҳамжамияти органлари таркибига Судьялар курултойи, Судьялар олий кенгаши, судьяликка номзодлардан малака имтиҳонини қабул қилиш бўйича Имтиҳон комиссияси, Судьялар олий малака ҳайъати ва жойлардаги судьяларнинг малака ҳайъатлари, вилоят судлари судьяларининг конференцияларини киритиш таклиф этилади (қонун лойиҳаси илова қилинади).

18. “Судлар тўғрисида”ги Қонунда:

а) судьялар дахлсизлиги асосларини такомиллаштириш мақсадида судья фақат оғир ёки ўта оғир жиноятни содир этаётган ёки этган пайтнинг ўзида ушланиши мумкинлиги, ўта оғир жиноят ёки одамнинг ўлимига сабаб бўлган қасддан жиноят содир этган ҳоллардагина қамокқа олиниши мумкинлиги, судьянинг қасддан ноқонуний қарор қабул қилганлиги ҳолати бўйича унга нисбатан жиноят иши фақат низоли қарор юқори инстанция суди томонидан бекор қилинган ҳоллардагина қўзғатилиши мумкинлиги, судьяга нисбатан тезкор-қидирув ёки тергов ҳаракатлари ўтказишга фақат Бош прокурорнинг тақдимномасига асосан Судьялар олий кенгашининг руҳсати билан йўл қўйилиши, ноқонуний ёки асосиз суд қарори натижасида ишда иштирок этувчи шахсга нисбатан етказилган зарар учун судья мулкий жавобгар бўлмаслиги ва зарар давлат томонидан қоплаб берилиши, ҳарбий ёки фавқулодда ҳолатнинг эълон қилиниши судьялар дахлсизлиги кафолатларини бекор қилишга асос бўлмаслигини назарда тутувчи кафолатларни белгилаш;

б) судьяларнинг алмаштирилмаслигига оид кафолатни белгилаш, унда судьяларни қонунда белгиланган асослардан ташқари муддатидан илгари ваколатини тугатиш ёки тўхтатишга йўл қўйилмаслиги, судьяларни имтиҳондан ёки аттестациядан ўтказишга, уларнинг билимини текширишга умуман йўл қўйиб бўлмаслиги, улар фақат қонунда белгиланган асосларга кўра лавозимидан илгари озод қилиниши мумкинлиги, судьялик ваколатини муддатидан илгари тугатиш асосларини қайта кўриб чиқиб, хусусан судьялик қасамёдини бузиш асослари рўйхатини, узоқ вақт мобайнида судьялик вазифасини бажаришга қодир бўлмай қолиш муддатини, судьялар штати қисқартирилганда кўшимча кафолатларни белгилаш;

в) судьяларни интизомий жавобгарликка тортиш тартибини қайта кўриб чиққан ҳолда интизомий иш қўзғатиш ва жазо тайинлаш турли судьялар ҳамжамияти органлари томонидан амалга оширилишини, судьяларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор барча қарорлар устидан шикоят қилиш имконининг мавжуд бўлишини, судьяни лавозимидан озод қилиш жазоси унга нисбатан аввал бошқа интизомий жазо қўлланганидан кейингина (меҳнат вазифасини қўпол бузганликдан ташқари) қўллаш мумкинлигини белгилаш;

г) судья фаолиятини баҳолаш мезонлари ва шаффоф тартибини белгилаш, унда баҳолаш асосан судьянинг сифат кўрсаткичлари ва касбий кўникмаларига (суд ишини ташкил қилиш, суд мажлисини олиб бориш, суд қарорларини тайёрлаш, қонунларни қўллаш билиш ва б.), шунингдек шахсий фазилатларига

(одоб-ахлоқ, ички меҳнат қоидаларига риоя қилиш ва б.) асосланиши кераклигини, судья фаолиятини баҳолаш уни жазолаш учун эмас, балки уни мукофотлаш ва юқори раҳбарлик лавозимларига тавсия қилиш, йўл қўйган камчилик ва хатоларини аниқлаб, унинг малакасини ошириш мақсадида ўтказилишини, баҳолашда судья томонидан қабул қилинган қарорларнинг мазмунига баҳо берилиши мумкин эмаслигини, суд қарорларининг бекор қилингани ёки ўзгартирилгани ҳеч қачон судьяни жазолаш учун асос ҳисобланмаслигини, судьялар фаолиятини баҳолаш судьялар ҳамжамияти томонидан ўтказилишини, баҳолаш натижалари устидан шикоят қилиш тартибини белгилаш;

д) судьяни биринчи марта беш йиллик муддатга ва сўнгра унинг фаолиятини баҳолаш натижалари асосида муддатсиз даврга тайинлаш тартибини жорий қилиш, Конституциявий суд, Олий суд судьялари, шунингдек вилоят судлари раислари ва ўринбосарларини лавозимга тайинлаш (сайлаш)да Судьялар олий кенгаши томонидан тақдим этилган номзодларни рад қилиш асослари ва мезонларини, шунингдек рад қилинган номзод такроран Кенгаш томонидан ушбу лавозимга кўрсатилганда уни рад қилишга йўл қўйилмаслигига оид қафолатларни белгилаш;

е) Қонунни “Суд тизимида коррупцияга қарши курашиш” номли янги боб билан тўлдириб, манфаатлар тўқнашувини тартибга солиш мақсадида судьянинг яқин қариндошлари рўйхатига турмуш ўртоғи, ота-онаси, фарзандлари, ака-ука ва опа-сингиллари, бобо ва бувилари, набиралари, шунингдек турмуш ўртоғининг ота-онаси, ака-ука ва опа-сингилларини киритиш, судьяликка номзодларни лавозимга тайинлаш, судьяларни қайта ва навбатдаги муддатга тайинлашда психологик текширишдан ўтказишни белгилаш, судьяларнинг учинчи шахслардан ҳар қандай миқдордаги ва кўринишдаги совғалар олишлари борасида чекловларни ўрнатиш, келиб чиқиш манбаи асослаб берилмаган ҳар қандай мол-мулкни ноқонуний топилган мулк сифатида эътироф этиш ва судьяни жавобгарликка тортиш тартибини белгилаш;

ж) судлар хавфсизлигига оид асосий қафолатларни қонунда белгилаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ички ишлар вазирлигининг 2018 йил 23 февралдаги 11-87, 20-сон қарори билан тасдиқланган “Суд бинолари, суд процесслари ва улар иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш тартиби тўғрисида”ги Йўриқномани бекор қилиб, “Судлар тўғрисида”ги Қонунни судлар ва судьяларнинг хавфсизлигини таъминлашга оид махсус янги боб билан тўлдириш, судларда хавфсизликни таъминлаш ваколатини Олий суд ҳузуридаги Судлар фаолиятини таъминлаш департаменти тузилмасида махсус ташкил этиладиган Судларда хавфсизликни таъминлаш хизматига бериш;

з) Қонунни “Суд органлари фаолиятининг очиқлиги” номли янги боб билан тўлдириб, унда суд органларининг очиқлиги, ошкоралиги ва шаффофлигига оид тушунчалар мазмун-моҳияти, амалга ошириш усуллари, шартлари ва тартибига оид нормаларни, судлар фаолиятига оид ахборотлар рўйхати ва улардан фойдаланиш тартиби, судларнинг расмий веб-сайтларида жойлаштириш мажбурий бўлган ахборот ва электрон хизматлар рўйхати, уларни жойлаштириш

тартиби, ахборотни архив фондларига тақдим этиш, суд статистикаси ва суд ҳужжатларидан фуқароларнинг фойдаланиши тартибини белгилаш;

и) Олий суднинг қонунчиликка тақлиф киритиш ва уни кўриб чиқиш механизмини, унинг қонунчилик ташаббусидан фойдаланиш асослари ва тартибини, ушбу жараёнда барча бўғин судьялари ёки улар вакиллари фикрини ўрганиш мажбурийлигини, “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Қонунни 5-моддасида Конституциявий суднинг ҳар бир судьяси қонунчилик ташаббуси асосида қонун лойиҳасини суднинг муҳокамасига киритишга ҳақлилигини белгилаш;

к) Олий суд Пленуми ва Раёсатининг суд амалиётини умумлаштириш натижаларини кўриб чиқиш бўйича ваколатларини аниқлаштириш мақсадида Қонуннинг 22-моддаси иккинчи қисмидан Пленумнинг суд амалиётини умумлаштириш материалларини кўриб чиқишига оид ваколатларини чиқариб ташлаш;

л) Олий суд Пленумининг қонунни қўллаш бўйича тушунтиришлари норматив-ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланмаслиги боис, судья уларга амал қилиш масаласини ўз хоҳишига кўра ҳал қилиши лозим. Шу боис, “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг 9-моддасига мувофиқ судьялар фақат қонунга бўйсуниларидан келиб чиқиб, Олий суд Пленумининг ушбу мазмундаги қарорларини белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтказиш тартибини белгилаш ёки ушбу қарорларнинг судлар учун тавсиявий характерга эғалигини назарда тутиш;

м) Қонуннинг 67-моддасида судьяликка номзоднинг давлат тилини билиши ҳақидаги талабни белгилаш;

н) “Суд ҳокимиятининг рамзлари” деб номланган алоҳида моддани киритиш, суд ҳокимиятининг рамзлари сифатида судьянинг қасамёди, махсус кийими, кўкрак нишони ва давлат герби тасвири туширилган муҳрини белгилаш;

о) судларга оид давлат бюджетини шакллантириш, ундан фойдаланиш асослари, шартлари ва тартибини, судьялар иш ҳақининг аниқ миқдорини базавий ҳисоблаш миқдorigа боғлаган ҳолда белгилаш, шунингдек судьянинг ойлик маошини лавозим оклади, малака даражаси, кўп йиллик хизмати, илмий даражаси, “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган юрист” фахрий унвони ва судьялар учун таъсис этиладиган давлат унвонлари учун устамалар ташкил этишини белгилаш;

п) ҳар бир судьянинг мажбурий малака ошириш даврийлигини ҳар уч йил деб белгилаш, бошқа ҳолатларда эса судья ҳар қачон ихтиёрий равишда малака ошириш имкониятига эга бўлиши лозимлигини белгилаб, бунинг учун рағбатлантириш чораларини назарда тутиш.

19. Судьялар мустақиллигини янада кучайтириш мақсадида:

юқори турувчи судларнинг қуйи судлар фаолияти устидан назорат қилиш ҳуқуқини бекор қилиш;

Олий суд Пленумининг судьяни қамокқа олиш ва унга нисбатан жиноят иши қўзғатишга розилик бериши ваколатини бекор қилиб, ушбу ваколатни Судьялар олий кенгашига бериш;

халқ маслаҳатчисини одил судловни амалга ошириш даврида қамоққа олиш ёки жиноий жавобгарликка тортишга, мажбурий келтиришга уни сайлаган органнинг розилигисиз йўл қўйилмаслигини белгилаш;

ишларни бир суддан бошқасига ўтказиш тартибини процессуал қонунчиликда аниқ белгилаш, бунда қуйи ва юқори судларнинг ваколат чегарасини қатъий ўрнатиш, судья узоқ вақт (30 кундан ортиқ) давомида таътилда, малака оширишда, хизмат сафарида, касал бўлган, ваколатлари муддатидан аввал тўхтатилган ёки тугатилган ҳоллардагина унинг иш юритишдаги ишни бошқа судьяга олиб бериш мумкинлигини белгилаш;

маслаҳат хонасида судьялар томонидан билдирилган фикрни ошкор қилишни талаб қилганлик, ноқонуний суд ҳужжати чиқаришга эришиш учун халқ маслаҳатчисига ҳар қандай кўринишда ноқонуний таъсир ўтказганлик, пора олишга даъват қилганлик ёки моддий манфаатдорликка қизиқтирганлик, судга ҳурматсизлик қилганлик, судьяни ўлдириш, унга босим ўтказиш ёки мол-мулкига зарар етказиш ёхуд нобуд қилиш билан қўрқитганлик, судьянинг ҳаётига суиқасд қилганлик, судьяга нисбатан туҳмат қилганлик учун жиноий жавобгарликни, судьялик фаолиятига тааллуқли бўлмаган турли тадбирларга жалб қилганлик ва бундай тадбирларда иштирок этишдан бош тортганлиги учун судьяга тазйиқ ўтказганлик учун маъмурий жавобгарликни белгилаш.

20. “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонунда:

Кенгашнинг ўз фаолиятини доимий асосда ва жамоатчилик асосида амалга оширувчи аъзоларига нисбатан алоҳида талабларни белгилаш;

Кенгаш аъзолигига номзодларни танлашда ҳар қандай сиёсий органлар иштирокини истисно этиш ҳамда номзодларни судьялар томонидан сайлаш орқали Кенгашга тақдим этиш, Кенгаш раиси томонидан суҳбат ўтказиш орқали номзодларни танлаш, жамоатчилик асосидаги аъзоликка номзодларни эса улар ишлайдиган ташкилот томонидан сайлаш йўли билан Ўзбекистон Республикаси Президенти тасдиғига киритиш тартибини белгилаш;

Кенгаш раисини судьялар ҳамжамияти аъзолари орасидан танлаш, унга нисбатан талабларни белгилаш, ушбу лавозимга номзодни судьялар ёки судьялар орасидан сайланган Кенгаш аъзолари томонидан демократик тарзда сайлаш ва Ўзбекистон Республикаси Президенти тасдиғига киритиш;

Кенгашнинг доимий асосда фаолият юритувчи аъзолари ваколатларини муддатидан илгари тугатишнинг аниқ асосларини белгилаш, шунингдек Кенгаш аъзосининг ваколатини муддатидан илгари тугатиш масаласини Судьялар олий кенгашининг асослантирилган ҳулосасига асосан Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан ҳал қилиш тартибини жорий қилиш;

Судьялар олий кенгаши аъзоларининг кетма-кет икки марта лавозимга тайинланиши тартибини бекор қилиш;

Судьялар олий кенгаши фаолиятини моддий-техник таъминлаш ва молиялаштиришнинг аниқ тартиб ва асосларини қонунда белгилаш мақсадида унинг фаолияти учун ажратиладиган пул маблағларини шакллантириш ва қабул қилишда бевосита Кенгаш иштирокининг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини

белгилаш, маблағларни Кенгашнинг розилиги асосида камайтириш ёки рад этиш ваколатларини назарда тутиш;

судлар фаолиятига оид ташкилий-ҳуқуқий ва бошқа идоралараро масалаларни мустақил равишда тартибга солиш бўйича Судьялар олий кенгашига норматив-ҳуқуқий характерга эга бўлган қарорлар қабул қилиш ваколатини бериш;

ҳар қандай судьялик ва раҳбарлик лавозимига фақат танлов асосида тайинлаш тартибини жорий қилиш, суд раислари ва улар ўринбосарларининг ташкилий ва суд бошқаруви соҳасида қобилият (муайян судьялик стажига эгаллик, юқори касбий кўникмаларга эгаллик, муомала маданиятига эгаллик, меҳнатсеварлик, ҳалоллик, ташкилотчилик, қатъиятлилиқ, адолатпарварлик, масъулиятлилиқ, жамоатчилиқ билан очиқ мулоқотлар ўтказиш, ҳамкорлик ўрнатиш ва жамоа олдида чиқиш қила олишлик)га эгаллигини белгилаш.

21. “Судьяларнинг малака ҳайъатлари тўғрисида”ги Низомда:

Судьялар олий малака ҳайъати таркибининг ярмидан кўп бўлмаган қисмини Олий суд судьяларидан, қолган қисмини қуйи судлар судьялари ва жамоатчилиқ институти вакилларида, судьяларнинг малака ҳайъатлари таркибини эса амалдаги судьялар билан бир қаторда жамоатчилиқ вакилларида шакллантириш;

Судьялар олий малака ҳайъати таркибига Олий суд раиси ва унинг ўринбосарларини, судьяларнинг малака ҳайъатлари таркибига қуйи судлар раислари ва уларнинг ўринбосарларини сайламаслик, бир шахсни икки муддатдан ортиқ малака ҳайъати раиси ва унинг ўринбосари лавозимида сайламаслик, малака ҳайъати котибини судьялар конференциясида сайлаш;

судьялар малака ҳайъати аъзоларига нисбатан талабларни белгилаш;

судьялар малака ҳайъатлари фаолиятини бевосита давлат бюджети маблағлари ҳисобидан молиялаштириш тартибини белгилаш.

22. Суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллигини кучайтириш мақсадида:

Суд ҳокимияти органларини ривожлантириш жамғармасини батамом тугатиш, судлар ва судьялар фаолиятини молиялаштиришни тўлиқ давлат бюджети ҳисобидан амалга ошириш тартибини жорий қилиш;

судларнинг молиявий ҳаражатлар сметаси лойиҳаси Вазирлар Маҳкамасига Судьялар олий кенгаши томонидан тақдим этилиши, сметада кўрсатилган пул миқдори Вазирлар Маҳкамаси томонидан камайтирилишига йўл қўйилмаслиги, барча эътирозлар Олий Мажлис палаталарида муҳокама қилиниши, ажратилган пул маблағларини тақсимлаш ва қайта тақсимлаш Судьялар олий кенгашининг розилиги билан тегишинча Олий суд ёки Суд департаменти томонидан амалга оширилиши ва узлуксиз равишда тўланиши шартлигини белгилаш;

юримдик мақоми, амалдаги ваколатлари ва вазифалари, шунингдек молиялаштириш шартларини сақлаб қолган ҳолда Судлар фаолиятини таъминлаш Департаментини Олий суд ҳузуридан Судьялар олий кенгаши таркибига ўтказиш, Департамент бошлиғини Судьялар олий кенгаши томонидан лавозимга тайинлаш ва озод қилиш тартибини белгилаш.

23. Суд тизимида коррупцияга қарши курашишнинг таъсирчанлиги ва самарадорлигига эришиш мақсадида:

суд тизимида коррупцияга қарши курашувчи ваколатли орган сифатида Судьялар олий кенгашини белгилаш, унинг фаолияти самарадорлигини таъминлаш мақсадида жойлардаги барча судьяларнинг малака ҳайъатлари котибларини унга бириктириш. Шу муносабат билан “Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига Ўзбекистон Республикасининг қўшилиши тўғрисида”ги 2008 йил 7 июлдаги ЎРҚ-158-сон Қонунининг 1-бандига коррупциянинг олдини олиш бўйича аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга оширишда бошқа иштирокчи-давлатларга ёрдам кўрсатиши мумкин бўлган органлар қаторига Судьялар олий кенгашини киритиш;

БМТнинг Коррупцияга қарши конвенциясида белгиланган вазифалар бажарилишини таъминлаш мақсадида қонунда судьялар ва улар оила аъзоларининг мол-мулки ва даромадлари, мулкӣ мажбуриятлари ҳақида солиқ органларига ҳар йили декларация тақдим этиш, судьяларнинг коррупция ҳолатлари тўғрисида мажбурий хабар бериш мажбуриятини белгилаш, коррупцияга йўл қўйган судьяларни жазолашнинг самарали ва таъсирчан механизмларини жорий қилиш.

III. Ҳуқуқни қўлаш амалиётининг самарадорлигини оширишга оид ташкилий-ҳуқуқий тавсиялар:

24. Судларнинг очиқлиги доирасини янада кенгайтириш мақсадида туман (шаҳар), туманлараро судларида “матбуот котиби” лавозимини жорий қилиш ёки ушбу фаолият билан шуғулланишни суд ходимига юклаш, ҳар бир вилоят даражасидаги суднинг веб-сайтини яратиш, суд қарорлари билан бирга суд мажлиси баённомалари ва бошқа очиқ ҳужжатларни ҳам электрон шаклда суднинг веб-сайтига жойлаштириш ва уларнинг фақат тегишли тарафлар учун очиқ бўлишини таъминлаш, суд қарорларини умумлаштириш бўйича маълумотларни очиқ эълон қилиш лозим.

25. Суд амалиётини умумлаштириб боришни Олий суднинг Суд-ҳуқуқ соҳасидаги қонунчиликни таҳлил қилиш бошқармаси ва унга бўйсунувчи бўлимларнинг асосий вазифаларидан бири этиб белгилаш, вилоят судлари тузилмасида суд амалиётини умумлаштириб боришга, уларни таҳлил қилган ҳолда мавжуд муаммолар ечимига оид қонунчиликка таклифларни ишлаб чиқишга ихтисослашган “Суд амалиётини умумлаштириш ва таҳлил қилиш” бўлимларини тузиш лозим.

26. Судьялар мустақиллигини янада кучайтириш мақсадида:

а) судлов ҳайъати таркибига кирмайдиган тегишли суд раисига ёки унинг ўринбосарига муайян суд ишини маъруза қилиш амалиётига чек қўйиш мақсадида тегишли чекловлар ўрнатиш;

б) судьяларнинг меҳнат фаолиятига тааллуқли умумий масалаларни (меҳнат таътили бериш, рағбатлантириш, раис вазифасини бажарувчи этиб тайинлаш ва б.) ҳал қилишни Судьялар олий кенгаши ваколатига бериш;

в) судьяларни рағбатлантириш ёки юқори лавозимларга тавсия этиш бўйича малака ҳайъатларининг хулосасини олиш;

г) суд ишларининг қонунда белгиланган муддат ва талаблар асосида кўриб чиқилишини таъминловчи мезонларни ҳамда суд ишларини уларнинг мураккаблик даражасига кўра судьялар ўртасида адолатли тақсимлаш тартибини белгилаш;

д) судьяларнинг одоби қоидаларини тўғри тушуниш ва бир хилда қўллашни таъминлаш мақсадида Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар клуби таркибида судьяларнинг одоб-ахлоқига оид масалаларни ҳал этишга ваколатли бўлган Маслаҳат кенгашини тузиш, унинг таркибини камида беш йиллик судьялик стажига эга бўлган турли бўғиндаги судлар судьялари, собиқ судьялар ва суд фахрийлари ҳисобига шакллантириш, ушбу кенгаш томонидан қабул қилинадиган тавсияларга риоя қилган судьяларни кейинчалик ушбу ҳаракати (ҳаракатсизлиги) учун интизомий жавобгарликка тортишни истисно этиш тартибини жорий қилиш.

27. Судлар фаолиятини қонун талаблари асосида ва холис ёритилишини таъминлаш, судьялар мустақиллигига таъсир кўрсатишни олдини олиш мақсадида оммавий ахборот воситалари вакиллари, шу жумладан журналист ва блогерларни суд-ҳуқуқ соҳаси бўйича ихтисослаштириш, бунинг учун Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университетида “Суд-ҳуқуқ журналистикаси” йўналишини ташкил этиш ва юриспруденция соҳасига махсус ҳуқуқий билимларни пухта эгаллаган журналист кадрлар корпусини тайёрлашни йўлга қўйиш зарур. Бундан ташқари, мазкур ихтисослик бўйича дипломга эга бўлмаган журналистларни судлар фаолиятини ёритишда фаолият кўрсатишига рухсат бериш мақсадида уларни махсус тайёргарлик курсида ўқитиб, судлар ҳузурида аккредитациядан ўтказиш тартибини жорий қилиш мақсадга мувофиқ.

28. Суд соҳасида мамлакатимизнинг халқаро рейтинг ва индексларда ўрнини янада яхшилаш мақсадида:

а) “Ўзбекистон Республикасининг халқаро рейтинглари” номли ягона портални ташкил қилиш, унда барча рейтинг ва индекслар бўйича Ўзбекистон Республикасининг кўрсаткичлари, халқаро ташкилотларнинг тавсиялари ҳамда юқори кўрсаткичга эришган давлатларнинг тажрибаларини акс эттириб бориш лозим. Шунингдек, ушбу порталда халқаро ташкилотлар томонидан берилган тавсиялар бўйича ваколатли органлар билан бир қаторда фуқароларнинг ҳам фикрини ўрганиш тартибини жорий қилиш ва шу асосда тавсияларни амалга оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини амалда қўллаш тартибини белгилаш;

б) Ўзбекистон Республикасида халқаро рейтинг ва индексларни юритувчи ташкилотларни аккредитациядан ўтказган ҳолда ваколатхоналарини очиш, шунингдек ушбу йўналишда фаолият олиб боровчи нодавлат ноижорат миллий рейтинг ташкилотларини тузиш орқали халқаро ташкилотларнинг тадқиқотларига нисбатан муқобил ва қиёсий тадқиқотларни ўтказиб бориш мақсадга мувофиқ.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 AT THE ACADEMY OF THE GENERAL
PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**THE ACADEMY OF THE GENERAL PROSECUTOR'S OFFICE
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

ARIPOV DILSHOD URINBAEVICH

**MODERN TRENDS IN ORGANIZATIONAL AND LEGAL
IMPROVEMENT OF THE INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY**

12.00.07 - Judicial Authority. Prosecutorial supervision. Organization of law enforcement activity. Advocacy

**Dissertation abstract
of doctor of science (DSc) in law**

Tashkent – 2022

The theme of the doctoral dissertation (DSc) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2021.3.DSc/Yu98.

The dissertation is prepared at the Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian (resume) on the website of the Scientific Council (www.proacademy.uz) and Information educational portal «ZiyoNET» (www.ziynet.uz).

Supervisor:	Ruzinazarov Shuhrat Nuralievich Doctor of Science in Law, Professor
Official opponents:	Suyunova Dilbar Zholdasbaevna Doctor of Science in Law, Professor Tukhtasheva Umida Abdilovna Doctor of Science in Law, Professor Saidgazieva Nilufar Sherzodovna Doctor of Science in Law, Associate professor
The leading organization:	Lawyers' training center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will be held on October 11, 2022 at 15:00 at the Session of the Scientific Council DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 at the Academy of the General Prosecutor's Office (Address: 100047, Shakhrisabz street, 42. Tashkent city. Phone: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

The doctoral dissertation is available at the Information Resource Center of the Academy of General Prosecutor's Office (registered under 16), (Address: 100047, Shakhrisabz street, 42. Tashkent city. Phone: (99871) 202-04-96.

The abstract of the dissertation is distributed on 29th of September, 2022.

(Registry protocol No. 16 of 29th of September, 2022).

Pulatov B.Kh.

Chairman of the Scientific Council for awarding scientific degrees, Doctor of Science in Law, Professor

Isokov L.Kh.

Secretary of the Scientific Council, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate professor

Rakhimov F.Kh.

Chairman of the Scientific Seminar under the Scientific Council for awarding scientific degrees, Doctor of Science in Law, Professor

INTRODUCTION (abstract of DSc thesis)

The actuality and relevance of the dissertation theme. One of the important tasks of every state is to ensure effective functioning of legal mechanisms that reliably protect human rights and freedoms according to the requirements of international legal norms. This is due to the fact that political, economic and social development of the state directly depends on the stability of law and social justice. Therefore, the need to study from a scientific point of view as a research object modern trends of organizational and legal improvement of the independence of the judiciary emerged, which is directed at implementing judicial and legal reforms.

Ensuring the independence of courts in states with different legal systems in the world is an extremely difficult task, which, in turn emerged as a result of, firstly political, economic, social, legal and other factors of organizational nature, and secondly, lack of organizational and legal mechanisms to ensure the interest of other branches of government in observing this independence of judiciary. Therefore, it is prescribed in the UN Basic Principles of the Independence of Judiciary, that all state bodies and other institutions are obliged to respect and observe the independence of the judiciary.¹

Despite the extensive and rapid reforms implemented in our country in recent years, there are certain problems in ensuring the true independence of the judiciary and citizens' trust in the courts, and achieving the impartiality and impartiality of justice. The facts that the Heritage Foundation officially recognizes the independence of the judiciary in Uzbekistan, its subordination to the executive and law enforcement agencies², and the degree of independence of the judiciary does not meet international standards; the downward trend of Uzbekistan's position in the "Effectiveness of Judicial Activity" index from 50.8 points to 13.1 points (-37.7) in 2021;³ more than 20 proposals and recommendations provided by the Diego Garsia-Sayan, UN Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, directed at elimination of the factors that lead to the independence and impartiality of the judiciary in our state;⁴ more than 10 recommendations directed at eliminating corruption in the judicial system formed as the results of the 4th round of monitoring of the Organization for Economic Cooperation and Development;⁵ the initiation of administrative offences in connection to cases of violation of the integrity of judges⁶, all these create the need to develop grounded scientific conclusions, proposals and recommendations to increase the effectiveness of legal guarantyes on the independence of the judiciary.

---

¹ Basic Principles of the Independence of the Judiciary.

<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/basic-principles-independence-judiciary#:~:text=The%20principles%20address%20the%20independence,disipline%2C%20suspension%2C%20and%20removal.>

² 2021 index of Economic freedom. //heritage.org/index/country/uzbekistan.

³ <https://kun.uz/news/2022/04/14/ozbekistonning-xalqaro-reytinglardagi-orni-malum-qilindi>

⁴ <https://undocs.org/ru/A/HRC/44/47/Add.1>

⁵ <https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Uzbekistan-4th-Round-Monitoring-Report-2019-RUS.pdf>

⁶ Information on the activities of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan. First half of 2021. https://sudyalarioliykengashi.uz/uploads/pages/Axborotnoma_compressed.pdf

According to the results of a sociological survey conducted among judges, 61 percent of judges believe that the guarantees ensuring the independence of the judiciary are not sufficiently as defined by the current legislation, 66 percent believe that their independence as a judge is partially ensured in practice, 81 percent believe that various factors affect the independent functioning of the court, and only 12 percent of the role of the bodies of the judicial community in ensuring the independence of judges expressed full satisfaction. Thus, there is the need to continue reforms in the field more consistently, despite the fact that in the last five years 39 laws, 64 presidential decrees and a number of Cabinet decrees on the development of the judiciary were adopted, within the framework of the development strategy of New Uzbekistan. 3 concepts, 2 codes, as well as adoption of 3 new laws is planned in order to develop normative legal frameworks for the further strengthening of the democratic system of the administration of justice, the organizational and legal framework that intelligently regulates the field creates the need to find a scientific-theoretical conceptual solution for the further improvement of ecosystems. In this regard, President Sh. Mirziyoev in his report entitled "We will firmly continue the path of democratic reforms based on the development strategy of New Uzbekistan" specifically touched on this issue and said, "At the same time, we have many tasks ahead of us in terms of ensuring the true independence and openness of the justice system and digitizing the activities of this sector. The court emphasized that it is necessary to create a system that forces executive agencies to work within the law by protecting private property and restoring the rights of citizens and entrepreneurs⁷.

The research of this dissertation serves to a certain extent in the implementation of the tasks defined by Laws of the Republic of Uzbekistan "On Courts" (2021), "On the Supreme Council of Judges of the Republic of Uzbekistan" (2017), "On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan" (2021), Decrees of President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures to increase the efficiency of the judiciary", on December 7, 2020 DP-6034, "On additional measures to increase the efficiency of the judiciary and prevent corruption in the judiciary", on December 7, 2020 DP-6127, "On measures to radically improve the system of financing the activities of the judiciary", on January 13, 2021 DP-6134; the Presidential Decree №4818 "On measures of digitalization of the activities of judicial authorities" from 3 September, 2020 and other legal documents.

The dependence of the research on the priority areas of development of science and technologies in the country. This research was carried out in the priority direction of the development of science and technology of the republic I. "Formation of a system of innovative economy and ways to implement them in the cultural, spiritual and development of an informed society and a democratic state".

---

⁷ Mirziyoev Sh.M. We will firmly continue the path of democratic reforms based on the development strategy of the new Uzbekistan. The speech of the newly elected President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the joint meeting of the Chambers of the Oliy Majlis dedicated to the ceremonial inauguration. Tashkent, November 6, 2021.

Review of foreign scientific research on the theme of the dissertation.⁸

Research on the legal regulation of the independence of the judiciary is conducted in higher education institutions and research centers of developed countries, including the Federal Judicial Center (USA), Justice Studies Center of the Americas (Chile), University of Utrecht and Netherlands (Netherlands), Carey Law School University of Pennsylvania (USA), Beirne School of Law, University of Queensland (Australia), The Judicial Studies Institute of Masaryk University (Czech Republic), Nagoya University (Japan), National Research Council of Italy.

The following scientific results have been obtained as a result of foreign research, including: proposed methodology and indicators for assessment of the independence and responsibility of justice (University of Utrecht and Netherlands), separation of individual and institutional features of judicial independence, financial status and University of Pennsylvania, indicators of the independence of the judiciary from the executive (Beirne School of Law, University of Queensland) are proposed, the concepts of judicial independence, accountability, transparency, public confidence in the judiciary should be studied separately proposed separation of jure and de facto independence (The Judicial Studies Institute of Masaryk University), indicators of the independence of the judiciary are based on the categories of “internal independence” and “external independence”, and it has been suggested that comparative research should take into account the individual characteristics of the judiciary (National Research Council of Italy).

As well as, in these days in the world the research is carried out on this issue in the several spheres: the role of the judiciary as a legal institution for the protection of human rights and freedoms, transparency of the judiciary, improving the institution of constitutional judicial control, international standards for the independence of the judiciary, legal support for independent justice, legal mechanisms for justice, oversight of the judiciary, the constitutional right to judicial protection, the legal and organizational foundation for the exercise of judicial power, the introduction of artificial intelligence in the judiciary, the digitization of the judiciary, the legal improvement of the judiciary, the organization of compliance control in the courts

The extent of the study of the research problem. Many law scholars have carried out some research on providing the independence of the judiciary in Uzbekistan. In particular, among them are U.Q. Mingboev, F.F. Mukhitdinova, Sh.N. Ruzinazarov, B.U.Jamolov, B.Kh.Pulatov, O.R.Sulaymonov, J.Kh.Abdurahmonkhodjaev, E.K.Sabirov, B.I.Ismailov, B.A.Muminov, D.H.Abdukadirov and other scientists can be mentioned.

It can be admitted that the content and significance of the independence of the judiciary have been thoroughly studied by scientists of the CIS member states, especially the Russian Federation. In particular, I.Ya.Foynitskiy, Yu.A.Dmitriev, T.A.Zamyatina, N.S.Kalinina, V.I.Anishina, Yu.N.Safonenko, A.V.Tishchenko, O.V.Bryantseva, O.L.Soldatkina, Yu.A.Jdanova, A.K.Vasilenok, A.A.Chuchval, K.V.Rybkina, M.D.Omarov, M.I.Kleandrov, A.A.Guseynov, A. A.Cherevko,

---

⁸<https://cejamericas.org/en/>, <https://www.uu.nl/en>, <https://www.upenn.edu>, <https://law.uq.edu.au/>,
<https://www.muni.cz>, <https://www.cnr.it/en>

R.S.Abdulin, A.A.Kaygorodov, E.V.Kazakova, E.V.Burdina, A.F.Izvarina, B.V.Sangadjiev, E.G.Strebkova, V.I. Rudnev, M.V.Chijov, M.A.Umarova, T.V.Parshina, S.R.Abdullina, P.I.Kiselev, Yu.S.Koreneva and other scientists have carried out a number of researches on the legal nature of judicial independence.

Scientists from foreign countries Orlando Afonso, Winston P.H, Andrew A, Haugeland J, Anthony M. Kennedy, and others have conducted scientific researches on the subject matter⁹.

However, issues related to the study of the foundations of institutional independence of the judiciary and their improvement have not been specifically studied as an object of generalized scientific research in accordance with modern requirements.

Relation of the dissertation's theme to the scientific-research work of higher education institution where it was implemented. The theme of the dissertation was approved at the meeting of the Council of the Academy of General Procurator's Office of the Republic of Uzbekistan on June 30, 2020 (Protocol No. 7) and included in the program of research plans of the Academy.

The aim of the research is to develop scientific and practical proposals and recommendations to improve the legal and organizational foundation for providing the independence of the judiciary and increase the effectiveness of their implementation.

The tasks of the research:

to determine the role of the independent judiciary in providing the rule of law in society, to research its specific functions and features;

to analyze the different aspects of the foundations of independence of the judiciary and judges, as well as political, economic, social, legal and organizational basis of their independence;

to research the stages of development of judicial independence in our country;

to reveal the necessity of providing judicial independence based on the content of international documents, to analyze the role of international and national legal acts in providing the independence of the judiciary;

to identify the factors that provide judicial independence and scientific and theoretical analysis of their essence and significance;

to develop proposals to improve the organizational and legal foundation for providing judicial independence through the fight against corruption in the judiciary;

to re-research the legal nature and role of institutions that serve to strengthen the independence of the judiciary;

to research the legal nature and role of judicial control and rule-making activity of the judiciary;

to identify the factors that prevent the provision of financial independence of the judiciary and to prepare proposals for their elimination;

to develop proposals and recommendations to improve the legal acts and practice of providing the independence of the judiciary.

The object of research is the system of organizational and legal basis that provide the independence of the judiciary and the legal relation for their improvement.

---

⁹ The works of these scientists are included in the list of references of the dissertation.

The subject matter of research is the normative legal acts regarding the process of providing the independence of the judiciary, law enforcement practice, international and foreign experience in this field, as well as scientific-theoretical conceptual approaches and legal views.

Research methods. The dissertation uses methods such as historicity, systematicity, logic, comparative and statistical analysis, sociological survey, comprehensive research of scientific sources, empirical research, interpretation of legislation.

Scientific novelty of the research is as follows:

It is developed definitions of judicial community and body of the judiciary by author, the need for the Supreme Council of Judges to have the right to request the necessary information, documents and materials from state bodies and other organizations is justified;

It is justified that the Supreme Council of Judges should have the right of requesting information from law enforcement agencies in order to make decision on suitability of candidates for judicial position;

It is justified that the judicial tenure shall be established as an exact term in order to prevent corruption in the judicial system;

It is justified that the Chairman of the Supreme Council of Judges shall have the right to submit claims to the prosecutor's office regarding the cases of violation of the integrity of judges and interference with justice; that the judges are allowed to be summoned to law enforcement agencies only with the approval of judicial qualification panels; that Chairman of the Supreme Council of Judges provides information to the Head of the State annually regarding the factors prevention the administration of justice and corruption in the system;

It is substantiated that a separate judicial inspection shall be established within the structure of the Supreme Judicial Council, empowered with a task of ensuring the integrity of judges and preventing corruption as well as a separate Examination Commissions shall also be established in order to conduct qualification exams with candidates to judicial positions.

Practical results of the research include the following:

the proposal to approve the list of basic bases of judicial independence to be established by the Constitution by a special UN resolution shall be the basis for strengthening at the constitutional level the necessary legal bases to provide the independence of the judiciary by all member states;

the proposal on the Constitution of the Republic of Uzbekistan, Laws "On Courts", "On the Supreme Council of Judges of the Republic of Uzbekistan", improvement of the Criminal Code, systematization and further strengthening of bases of independence of courts and judges, creation of mechanisms for implementation of existing legal acts;

the proposal to appoint the Supreme Judicial Council as the responsible body for combating corruption in the judiciary and to attach the secretaries of the qualification commissions of local judges to the Judicial Inspectorate of the Council in order to provide its effectiveness will effectively fight corruption in the judiciary; and the Law "On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan" defines the

requirements for candidates for the position of Council members, the membership of the Council Proposals were developed to introduce the procedure for electing candidates, obtaining a reasoned conclusion of the Council when dismissing a member of the Council, not appointing Council members twice in a row, giving the Council the authority to make decisions of a regulatory and legal nature;

the proposal to draft Law “On the Bodies of the Judicial Community of the Republic of Uzbekistan” was developed and include the Congress of Judges, the Supreme Judicial Council, the Examination Commission for the Qualification Examination of Judicial Candidates, the Higher Qualification Board of Judges and the Qualification Boards of local judges, conferences of judges of regional courts as part of the bodies of the judicial community;

the proposal that judges cannot be replaced, they are subject to disciplinary liability by various bodies of the community of judges, judges' activities are evaluated based on their quality indicators, professional skills and personal virtues, and the norms that take into account the procedure for limiting the powers of other bodies in the appointment of judges.

Reliability of research results. The results of the research are based on international legal norms, foreign experience, theoretical and methodological doctrine, sociological questionnaires, statistical data and case law materials are taken from official sources and studied in general, the national legal documents related to the field are systematically analyzed from the point of view of the practice of law enforcement and formalized with relevant documents. 1100 people and 580 judges participated in the sociological surveys conducted for the study. Conclusions, proposals and recommendations were approved, and their results were published in leading national and foreign publications. Reliably obtained research results were approved by competent state authorities and put into practice.

The scientific and practical significance of the results of the research. The scientific significance of the results of the research is to conduct research on scientific-theoretical conclusions, practical suggestions and recommendations in scientific activity, rulemaking, law enforcement practice, improvement of courts and national legislation, preparation of textbooks, manuals, commentaries on laws, it can also be used to further enrich the educational process in the field of judicial activity.

The practical significance of the results of the research is determined by the fact that it can be used in rulemaking activities, in particular in the preparation, amendment and supplementation of regulations, improving the practice of law enforcement and in the educational process of legal higher education and specialized educational institutions.

Implementation of the research results. The results of research on improving the organizational and legal independence of the judiciary were used in the following:

the proposal that the Supreme Judicial Council have the right to request from state bodies and other organizations, as well as officials and citizens the necessary information, documents and other materials related to the activities of the Council used in the development of second section of Article 12 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Amendments and Additions to Some Legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in Connection with the Improvement of the Activities of Some

Governmental agencies”, on September 10, 2019 No LRU–566. This proposal is reflected in the thirty first section of Article 7 of the Law “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan. (Reference of the Committee on Combating Corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on November 16, 2020 No. 06 / 1-05 / 3007-1). This proposal served to further expand the powers and increase the efficiency of the Supreme Council of Judges;

the proposal that the Council has the right to request the necessary information from law enforcement agencies in order to determine the suitability of candidates for the position of a judge, in accordance with fifth section of Article 12 of the Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU–566 of September 10, 2019, the proposal to establish the requirements for the procedure and timing of consideration of the requests of Council were used in the revision of the first part of Article 18 of the Law “On the Supreme Judicial Council” (Reference of the Committee on Combating Corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on November 16, 2020 No. 06 / 1-05 / 3007-1). This proposal abolished the rule that law enforcement agencies shall obtain an opinion on the appointment of judges and guaranteed the independence of Council in appointing judges.

the proposal that a judge who wishes to nominate a candidate for a new term of office shall submit an application and the necessary documents to the qualification panel of the relevant judges at least six months prior to the expiration of his / her term, in accordance with eighth section of Article 12 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan”, on September 10, 2019, No. LRU–566 it was used in the development of the first and fifth parts of Article 241, which was introduced as a new article in the law. (Reference of the Committee on Combating Corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on November 16, 2020 No. 06 / 1-05 / 3007-1). This proposal served to prevent corruption in the appointment of judges for the next term, to provide the independence of judges in front of the Council.

the proposal that the General Procurator’s Office of the Republic of Uzbekistan shall consider the petition submitted by the Chairman of the Council on violation of the inviolability of judges and interference in the administration of justice within one month and consider the initiation or refusal to initiate a criminal case, to allow judges to be summoned to law enforcement agencies for questioning as witnesses or suspects with the consent of the relevant qualification commissions, providing the independence of the judiciary and the inviolability of judges, from the proposals of the Chairman of the Council to provide the President of the Republic of Uzbekistan with information on the factors hindering the administration of justice and the state of the fight against corruption in the system at the end of the year used in the development of the second and fourth paragraphs of section 3 of the Decree “On measures to provide the real independence of judges and increase the effectiveness of prevention of corruption in the judiciary”, No. DP–6127. (Reference of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan on September 9, 2021 No. 527-21). This proposal allowed for the introduction of a procedural procedure for consideration of submissions by the Council,

strengthening the immunity of judges and enhancing the role of the Council in providing the independence of judges.

the proposal that establish the Judicial Inspectorate for the Immunity of Judges and the Prevention of Corruption on the basis of the Judicial Inspectorate for the Immunity of Judges and in the development of the third paragraph of section 4 and section 7 of Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to provide the real independence of judges and increase the effectiveness of prevention of corruption in the judiciary”, on December 7, 2020 No DP–6127. (Reference of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, on September 9, 2021, No. 527-21). This proposal served to establish a special anti-corruption structure in the judiciary and to introduce a transparent selection procedure for candidates for the judiciary.

Approbation of the results of the research. The results of this research were announced at 3 international and 2 national scientific conferences and seminars.

Publication of the research results. According to the results of this research, a total of 30 scientific papers, including 1 monograph, 2 scientific and practical guides, 23 articles (including 21 national and 2 foreign journals) were published in scientific publications recommended for publication of the main scientific results of doctoral dissertations of the Supreme Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan and 4 articles in collection of materials of the scientific-practical conference.

The structure and volume of the dissertation. The content of the dissertation consists of an introduction, four chapters, a conclusion, a list of references and appendices. The volume of the dissertation is 259 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introduction** of the dissertation includes the actuality and relevance of the dissertation topic, the relevance of the research to the main priorities of the national science and technology development, the review of national and foreign research on the dissertation, the relation of the dissertation theme to the scientific research work of higher education institution where the dissertation is written, the aim and tasks, object and subject matter, methods, scientific novelty and practical results of the research, reliability, scientific and practical significance of the research results, their implementation, the approbation, announcement of the results, structure and the volume of the dissertation.

The first chapter of the dissertation is entitled “**Gnostic and methodological description of the independence of the judiciary**”, the chapter analyzed that the role and functions of the judiciary in providing the rule of law, the system of legal bases to provide the independence of the judiciary, the formation of an independent judiciary, issues related to providing the independence of the judiciary due to the legal acts of international law.

In the first paragraph of this chapter is entitled “The role, functions and characteristics of the independent judiciary in providing the rule of law”, the author analyzes that the scientific literature and legislation, in which the definition of the judiciary does not fully reflect its content, describing it only as a judicial body in

conclusion, based on the functions of the judiciary, its content has been further elucidated.

In the first paragraph of this chapter entitled “The role, function and characteristics of the independent judicial power in ensuring the rule of law”, the author analyzes scientific literature and legislation, and points out that the definition given to the judicial power in them does not fully reflect its content, it is defined only as a body that implements justice. a conclusion was reached, based on the tasks of the judicial power, its essence was revealed more broadly.

According to the dissertator, the judiciary should not be understood only as a judicial system or a body administering justice. It is concluded that the judiciary is a body of state power and a special system, in addition to administering justice, manages the judiciary, keeps a balance between powers, provides the independence of judges, helps to prevent crimes in society and increase the legal knowledge of citizens.

Dissertator researches the views of Sh.Montesque, N.S.Kalinina, S. Poznyshev, L.K. Savyuk, K.F. Gutsenko, F.F. Muhitdinova, M. Nazhimov, Sh. Saidullaev and other scholars on the specific features of the judiciary and distinguishes the political, economic, social and legal characteristics of the judiciary from other branches of government. As well as, the forms of exercise of judicial power are divided into types of law enforcement, rulemaking, control, protection of law, based on the exercise of its powers and functions provided by law.

Analyzing the legal acts of international law, the dissertator fully agrees that the independence of the judiciary is based on institutional and personal independence, concludes that personal independence (independence of judges) means that judges are free from internal and external influences in the administration of justice and definition of the concept of independence of the judiciary was developed by author. According to the dissertator, real independence of the judiciary can be achieved only by providing the independence of the judiciary, judges and judicial community.

In the second paragraph of this chapter is entitled “The system of legal basises for the independence of the judiciary”, the author concludes that the legal basis of the independence of the judiciary are important, because only basises established by law can provide real independence of the judiciary. Due to the differences in the basises of the judiciary enshrined in the Constitutions of the Russian Federation, Kazakhstan, Georgia, Ukraine, and Armenia, and the lack of a unified approach and criteria, a list of key basises for the independence of the judiciary formulated on the basis of the basic principles and put forward a proposal to ratify it by a special resolution of the UN General Assembly. The dissertator admits the legal basis of the independence of the judiciary in terms of material and procedural types, as a substantive legal basis that judicial power is exercised exclusively by the courts and has a special judicial system, organizing and managing of the courts are decided independently by the courts, performing of the organizational support of the judiciary is provided by the judicial community and adopting of documents of a general character by courts, having the legislative initiative of the judiciary and the right to exercise the law independently, the financial independence of the judiciary, self-regulation, having own symbols, and having a procedural basis the existence of a strict boundary between the courts of lower and higher instance, defining the procedure established by law for the transfer of cases

from one court to another, recognizing the independence of each court on the basis of territoriality, specialization and hierarchy, the legitimacy and immutability of the composition of the court.

In the work, the author attached special importance to researching the stages of formation and development of judicial power in Uzbekistan. For this purpose, the work analyzes the reforms related to the improvement of the independence of the judiciary in the country in 1990-2021. This period was researched in three stages, the first stage (1991-2010) was the period of establishing an independent judiciary in the country, freeing the courts from government influence, creating an important legal foundation for the administration of justice only in accordance with the law, in the second stage (2010-2015) to further improve existing legal bases, including the adoption of a new version of substantive and procedural laws with a critical assessment of the law, providing the practical equality of prosecution and defense in court, the specialization of judges, the third stage (2016-2021) is providing real independence of the judiciary in accordance with international standards, achieving openness and transparency of the judiciary, recognition of the judiciary as a period of large-scale reforms to increase public confidence.

The researcher admits that the norms of international law have a direct influence on ensuring the independence of the courts, because for the countries that have approved the international document, they define the basic and necessary requirements, the obligations to comply with them, and the guarantees that must be established by a specific legal document. The fourth paragraph of the first chapter is entitled “The role of international and regional instruments in ensuring the independence of the judiciary”, it is noted that direct influence of the legal acts of international law on providing the independence of the judiciary, basic and necessary requirements for states that have ratified an international instrument, the obligations to comply with them, the guarantees that shall be established by a particular law. The dissertator researches international standards for the independence of the judiciary, dividing them into universal and regional types according to the status of the host organization, the volume of the document, general and special types according to the subject of regulation, mandatory and voluntary types according to the adopted (approved). The most universal and special document guaranteeing the independence of the judiciary is the “Basic Principles for the Independence of the Judiciary” adopted by the UN in 1985, it is developed proposals for further improvement of national legislation in comparison with its legal acts.

The second chapter of the dissertation is entitled “**Organizational and legal basis for providing the independence of the judiciary**”, which analyzes that improving the legal bases of judicial independence, compliancing with legal security in providing the independence of the judiciary, digitalizing of judicial activity and improving of professional ethics and judicial education.

The author concludes that the independence of judges is an integral part of the judicial independence and the independence of a judge can only be provided in an independent judiciary, providing the independence of judges through laws and the personal responsibility of judges, electing (appointment) and removal from office, immunity, strict procedures of the independence of judges for the administration of

justice, the secrecy of judicial advice and the prohibition of requiring its disclosure, disrespecting the court or interfering in court proceedings, is liable for violating the immunity of judges, providing the judge with adequate material and social security at the expense of the state, providing for the non-replacement of judges and their right to resign. Analyzing the experience of foreign countries, dissertator puts forward a number of proposals to strengthen the immunity of judges, the procedure for their appointment and prosecution, improving the accountability of judges, the institution of secrecy of public advisers and the judiciary, strengthening administrative and criminal responsibility for contempt of court.

In the research work, the means and methods of compliance with legal security in ensuring the independence of the judiciary are described in the national legal doctrine. Dissertator concludes that the security of the judiciary is one of the main basis of the independence of the judiciary and judges, that it protects justice from various threats, pressures and interference, puts forward proposals to provide the security of the social judiciary. In the third paragraph of the second chapter is entitled "Digitalization of the courts as a factor in providing their independence" the views of such scientists as F.A.Voskresensky, A.V.Timchenko, A.Sukharenko, A.Kozyrev, O.V.Kolga, E.B.Kalashnikova, A.V.Tishchenko, A.K.Vasilenok, A.A.Chuchval, M.D.Omarov, O.V.Bryantseva, O.L.Soldatkina, E.Sabirov were analyzed, and the digitization of the courts was a relatively broad concept, it was concluded that the introduction of information technology in the activities of the courts will provide them with the necessary resources to digitize their activities. In this case, the e-judicial system provides for the implementation of all services related to the organization and conduct of justice using information and communication technologies, and the digitization of court activities involves the use of electronic software to equate the actions usually performed by a judge and the whole procedural process. Dissertator on the introduction of artificial intelligence in the activities of the courts, researching the views of P. Winston, A. Andrew, J. Hoxland, P. Morhat, the system of artificial intelligence to prevent corruption in the courts, to strengthen confidence in the courts, concludes that it allows judges to make fewer mistakes and shortcomings, improving the quality of justice.

The necessity and conditions for the development of professional ethics and judicial education in ensuring the independence of the judiciary are explained in the thesis work. The author researched legal scholars' works (M.I. Cleandrov, M. Madaminov, B.I. Ismoilov, A.A. Cherevko, V.V. Momotov, R.R. Abdulin, N.Ya. Sokolov, A.A. Kaygorodov) analyzing their points of view, judicial ethics is a set of rules of conduct of persons participating in the implementation of fair justice, mainly organized on the basis of procedural legislation, and judges' ethics is the demands of society and the community of judges regarding the work activities of judges and the moral requirements of outside time, comes to the conclusion that it is a necessary tool for effective administration of justice. Also, the author scientifically analyzes the different aspects of the concepts of court and judge ethics, competence and competence of a judge, and the fact that judges have the necessary legal knowledge and high moral virtues is a means of effective administration of justice, for this purpose, the formation of a suitable corps of judges, the requirements and ethics for judges - the need to

determine the rules of ethics, to establish appropriate educational institutions that shape the knowledge, moral and professional virtues of judges, and to establish special bodies that monitor the compliance of judges with the established requirements is substantiated. In addition, proposals were made to determine the basis, conditions, procedures, sources of financing, as well as the status, structure, duties and powers of the Supreme School of Judges in the Law “On Courts”.

The chapter entitled **“The main directions of improving the organizational and legal basis for combating corruption in providing the independence of the judiciary”** shows the necessity to improve the organizational and legal basis for fighting against corruption in the judiciary, improving the mechanisms of the judicial community and the elimination of factors that cause corruption in their activities, providing openness and transparency of the judiciary.

The authors analyzed the opinions of legal scholars (E.V. Kazakova, Q. Abdurasulova, B.I. Ismoilov, E.F. Gadoev, A. Kablov, F. Yoldoshev, E. Burdina, Yu. A. Dmitriev, M. A. Shapkin, Yu.I.Shumilov, A.F.Izvarina, B.V.Sangadjiev) and issues related to the need and importance of improving the organizational and legal foundations of the fight against corruption in the judicial system. In the opinion of the author, the unique aspect of corruption in the judicial system is the ability of a judge to achieve personal or material benefit without breaking the law or harming third parties. It is necessary to understand the possibility of obtaining material income or other illegal interest, the fight against corruption in the judicial system should consist of comprehensive measures such as prevention of corruption, detection of corruption and putting an end to it, ensuring the inevitability of responsibility for corruption offenses. The dissertation divides the factors causing corruption in the judicial system into internal and external types based on the circumstances affecting the independence of subjects and judicial bodies. Since the fight against corruption in the judicial system is effectively carried out on the basis of national legislation and international law norms, the dissertation analyzes the essence of the recommendations of the UN Convention against Corruption and the Istanbul action plan of the Organization for Economic Cooperation and Development to fight against corruption, and the relevant opinions on their implementation are justified. expressed in a way.

Dissertator emphasizes the necessity for a special anti-corruption body in the judiciary, the appointment of the Supreme Judicial Council as a responsible anti-corruption body in the judiciary, as well as the Law “On Courts” suggests supplementing it with a new chapter is entitled “Combating corruption in the Judiciary”.

The author in the chapter entitled **“Bodies of the judicial community, improving the mechanisms for eliminating the factors that cause corruption in their activities”** concluded that organizing of judicial activity by the judicial community, management and control are the main basis of providing the independence of the judiciary in practice, organizing of the activity of courts on the basis of the principle of self-government will allow the judiciary to operate independently of other branches of government and without external interference, accordingly, the judicial community consists only judges and special bodies established by them, having certain powers to manage the activities of the courts and, of course, demanding required to operate

independently. The principles of basis are organizing of courts based on the legality, independence, election, collegiality, impartiality, equality and transparency, that is established for the purpose of implementation of organizational and legal tasks related to management and control, and is a basis of practical observance of the principles of self-government of courts and independence of judges. Dissertator analyzes the legal acts of international law and the legislation of foreign countries, the adoption of the Law “On the Bodies of the Judicial Community of the Republic of Uzbekistan”, to form the composition of the bodies of the judicial community, as well as to define in the Constitution the status of the Supreme Judicial Council as a body basis of the judicial independence.

It is concluded that establish requirements for members of the judicial community in order to prevent corruption in the activities of the judicial community, to establish requirements for members of the judicial community, to appoint (elect) and dismiss them in a transparent way, involving members of the public in their composition, strengthening the bases of independence of members of the judicial community, providing that the bodies of the judiciary have a separate budget, establishing the procedure for resolving issues of reduction or rejection of budget funds with their consent.

The researcher analyzes the concepts of “openness”, “publicity”, “transparency” in the judiciary and reveals their role in the effective fight against corruption in the judiciary and the elimination of its causes. Dissertator studied the views of the B.Pulatov, B.Jamolov, E.Sabirov, E.Strebkova, analyzed that “openness” is a broader concept than “transparency”, “Transparency” as a principle of judicial procedure in procedural law applies only to court proceedings, the openness of the judiciary used to all judicial activities, as a result of “publicity” openness and transparency, the organization and conducting of judicial activities only in accordance with the law, the elimination or reduction of the human factor through the introduction of information technology and public control, the elimination of corruption in the judiciary, concludes that it implies the opportunity of having reliable information. The dissertation summarizes the list of methods of providing the transparency of the judiciary, access to information on the activities of the courts, transparency of justice, information on the activities of the courts in accordance with applicable law and their role in providing the right of citizens to justice. It also complements the Law on Courts with a new chapter is entitled “Transparency of the Judiciary”, which justifies the necessity to establish basic legal acts governing the sector and adopt a single information policy concept for the judiciary in a systematic and scientifically sound manner.

The fourth chapter of the dissertation is entitled **“Organizational and legal bases of strengthening the independence of the judiciary in the rule of law and justice”**, were analyzed the role of the institute of judicial control in providing the independence of the judiciary, the prospects for providing the rule of law and the effectiveness of individual regulatory activities, the implementation of the independence of the judiciary on the basis of international ratings and indices, issues of improving the organizational and legal basis for the logistics and financial support of the courts.

The researcher analyzed the role of the institute of judicial control in ensuring the independence of the judiciary, as well as the concepts of “management” and “control”, divides the concept of control into general and special types, internal and external types according to the object of control, depending on the form of its implementation and the authority given by law. As well as, the views of B. Muminov, V. Azarov and V. Ivanov, N. Kalinina, A. Khidoyatullaev, L. Savyuk and N. Kolokolov were analyzed, argues that general judicial control is carried out only in the application of administrative measures within the powers established by law, and special judicial control is carried out in the form of justice in the manner prescribed by procedural law. According to the dissertator, judicial control is carried out in the form of departmental control in the general order, and in the form of constitutional, criminal, administrative, civil and economic judicial activity, depending on the form of its implementation. As a result of these analyzes, the definition of author of the memorandum of association was developed in the dissertation.

Another extremely important aspect of the dissertation is that by researching the scientific ideas and approaches put forward by the legal scholars (E.V. Burdina, Kh-M.I. Isakov, D.Kh. Abdukadirov, G.F. Shershenovich, A.V. Churyaev), analyzed the perspectives of ensuring the effectiveness of the rule creativity and individual regulatory activity of the judiciary. Based on the analysis of scientific conclusions and international recommendations, the dissertation concludes that the self-management of the courts requires that they also adopt the documents that regulate relations related to their activities, that is, they engage in norm creation. Norm-making power of the judiciary is the right of the Supreme Court to express an official opinion on legislative initiatives and projects of legislative documents, the universal binding character of the Plenum of the Supreme Court and court decisions, the power of higher courts to issue binding instructions for lower courts, the application of law and legal analogy by courts, and normative-legal the opinions about the evaluation of the mutual ratio of documents, the implementation of norm control in the consideration of court cases are substantiated.

In this regard, in order to further strengthen the independence of the judiciary, proposals are put forward to give the Supreme Judicial Council the power to make decisions of a normative-legal character, to make it mandatory to agree with the Supreme Judicial Council on any draft legislation.

The author analyzed the issues of the independence of the judiciary in accordance with the requirements of international ratings and indices and concluded that depending on the state of independence of the judiciary on the basis of international ratings from the point of view of the rule of law in a particular country, its economic potential, investment in it and the environment created for entrepreneurship, enhancing the position of Uzbekistan in international rankings will serve to fully protect the rights and freedoms of citizens in practice, encouraging of governmental agencies to organize their activities on the basis of the requirements of the rankings and indices. Dissertator analyzes the Corruption Perceptions Index, the Rule of Law Index, the World Democracy Index, the Economic Freedom Index, and the Doing Business Index, and adopts directly applicable laws in order to further improve the performance of our country, it is necessary to create a single portal “International Ratings of the Republic of

Uzbekistan”, to open representative offices with accreditation of international rating and index organizations, to create non-governmental national rating organizations.

The paper analyzes the issues of improvement of the organizational and legal basis for the logistics and financial support of the judiciary and concludes that for the financial independence of the judiciary to have the necessary funds for their own requirements, providing active participation in the process of financing the courts, independent use of funds, logistical and social security of judges in accordance with their high status. Dissertator concluded that based on international standards and the experience of Azerbaijan, Ukraine, Switzerland, Moldova, Lithuania, Armenia, courts and activity of judges should be financed only from the state budget within the fixed and definite amounts established by law, basic rules of logistics of courts, including the establishment of a special procedure for the financing of courts by law, and the necessity to improve the Department of Judicial Support under the Supreme Court. It also focuses on the types of social protection and social measures of judges, strengthening the guarantees of social protection, in particular, the provision of medical services, in certain cases, the placement of family members of the judge in employment, preschool and school facilities, housing, referrals to sanatoriums, boarding houses for treatment.

CONCLUSION

As a result of the research of the topic, the following general scientific-theoretical conclusions, suggestions for improving the legislation and practical recommendations were developed:

I. Scientific and theoretical conclusions:

1. The dissertation provides a conceptual and methodological analysis of the concept of the judiciary and its independence, and offers the following scientific doctrinal definitions:

The judiciary is a separate, independent branch of government, making decisions that protect the rights and interests of citizens and legal entities through the administration of justice and judicial control, strengthening the rule of law and assisting in the prevention of offenses.

The content of the judiciary includes the role of the judiciary in the system of public authorities, the legal relations arising in the administration of justice, including the administration of justice, bases of the independence of the judiciary, the activities of the judicial community.

Independence of the judiciary means that the political, legal, material and organizational independence of the judiciary from the legislative and executive powers, the existence of an independent judiciary was formed by the judicial community, self-government, the right to administer justice on behalf of the state only in accordance with the law, to make binding court decisions and to provide that they are not reviewed by other bodies, and to be protected from any external or internal interference in judicial activity.

2. The judiciary can exist only when it is independent, because the state and society are interested only in the activities of an independent judiciary, and the political, economic and social development of each country, as well as duty of the state to provide justice in society requires the judiciary. Therefore, the independence of the judiciary is genetically based on the principle of separation of the powers, and the primary legal basis for determining its high status is reflected in the constitution of each country. Since independence is fully demanded only when the judiciary is established and provided at all stages of its activity, the constitution requires the establishment of basic bases that provide the independence of the judiciary, judges and the judicial community.

3. Real independence of the judiciary can be achieved on the basis of providing the institutional independence of the judiciary, the personal independence of judges and the bodies of the judicial community. Institutional independence means that the judiciary operates independently as a separate body apart from other branches of government, personal independence means that judges are free from internal and external influences in the exercise of justice and other powers provided by law, and the independence of judicial community is independent of all public authorities and individuals organizing and conducting their activities.

Judicial independence is reflected in the interaction of courts as an integral feature of the rule of law with other state organizations, civil society institutions and citizens, so it can not be considered as an entirely internal judicial phenomenon. Therefore, the internal and external independence of the judiciary is different. Internal independence means the independence of the judiciary from the interaction of the judiciary and the judicial community, external independence from other governmental and non-governmental bodies, civil society institutions.

4. The independence of the judiciary is a relatively broad concept and it is a key factor in determining and guaranteeing the independence of judges. Judicial power and the independence of judges are separate, interrelated and interdependent concepts. The legal bases that provide their independence are different. The independence of judges is provided only through the establishment of an independent judiciary. In turn, the independent, neutral and impartial administration of justice by judges in providing the rule of law is a very important basis of the independence of the judiciary.

The independence of the judiciary is provided through the following political, economic, legal, including procedural bases:

- the independence of the judiciary from other branches of government and the performance of the functions of checks and balances between them;

- the condition that the basic rules governing the organization and independent functioning of the judiciary be established only by law;

- the state guarantees that state bodies and other persons recognize and respect the independence of the judiciary;

- the right to judicial protection should be guaranteed by the state and established by law, and alternative dispute resolution institutions should be established only in the manner prescribed by law;

the justice shall be administered only by a judicial body consisting of a system of special judicial bodies, judicial documents may be revoked or amended only by courts, and the establishment of emergency courts shall be prohibited;

the self-control of courts, resolution of all issues related to them solved only by judges and bodies of the judicial community;

the judicial power shall be exercised only by judges appointed in accordance with the procedure established by law and whose independent activity is guaranteed by law;

the possession of its own symbols by the judiciary;

the jurisdiction of the judiciary through the power to make binding decisions and to monitor the legality of normative legal acts;

the administration of justice interfere and bring to justice in the prescribed manner;

the right of the judiciary to initiate legislation, the power of the Plenum of the Supreme Court to provide mandatory explanations on the application of the legislation;

the financial security of the judiciary should be provided by the state and established by special laws;

the existence of a strict boundary between the lower and higher courts, the independence of each court on the basis of territoriality, specialization and hierarchy, the legitimacy and immutability of the composition of the court.

the independence of judges is a special procedure for their selection, training and appointment, reappointment, prosecution and incentive, their term of office, inviolability, irreplaceable, freedom of speech and association, professional secrecy, strict procedures for the administration of justice, responsibility for influencing their activities, adequate material and social security is provided through the inadmissibility of reduction and restriction of established bases.

5. The judicial community is established to provide the observance of the principle of independence of the judiciary, carrying out organizational and legal tasks related to the organization, management and control of courts, protecting them from any internal and external pressures, promoting the prestige of courts in society.

The judicial community is the body that provides the independence of the judiciary, directly participates in the organization, management and control of the judiciary, and protects the rights and interests of judges, judges of all courts of the republic and a set of bodies of the judicial community were established by them, which promotes the lawful and fair administration of justice, enhances the prestige of the judiciary and strengthens the confidence of citizens in the courts.

Bodies of the judicial community are legal entities consisting of judges and non-legal entities, representing the interests of the judiciary, authorized to provide the observance of the constitutional principle of its independence, resolving organizational, legal, social and other issues related to the activities of judges.

6. Judicial independence is a functionally multifaceted, dynamic phenomenon aimed at providing the rule of law. The level of such independence depends on many subjective and objective factors. While subjective factors are determined by mutual agreement between the strategic goals of the government and officials and the results of judicial reform, objective factors are determined by the political, economic, social situation of the country, the level of readiness of governmental agencies and citizens for

justice. In this context, judicial reform is a complex and long-term process that is ongoing, systematic and gradual.

In this regard, it should be noted that during the years of independence of Uzbekistan, judicial reform has been carried out in several stages. In particular, the main goal of their implementation of the period of large-scale reforms to provide the independence of the judiciary in our country, taking into account the objective factors of the need and necessity of development of an independent state and society, is divided into three stages, it is included that the first stage is the stage of improvement of the independence of the judiciary (1991-2001), the second stage is the phrase of strengthening the independence of the judiciary (2000-2015), the third stage is divided into the stage of providing the real independence of the judiciary (2016-2021), each stage has substantiated its own development trends, adapting to changes in society, achievements and shortcomings scientifically and methodologically.

7. International standards for the independence of the judiciary are the basic and necessary requirements for the independence of the judiciary, defining the obligations to comply with and respecting them, the bases of the independence of the judiciary, which shall be established by a specific law, describing their content, the rights and obligations of the judiciary, state bodies and other persons to provide the independence of the judiciary, as well as international legal acts establishing mechanisms to provide the independence of courts and judges. Universal and regional, general and special, mandatory and voluntary types of international standards on the independence of the judiciary were described.

It is expedient that establishing at the constitutional level the basic guarantees that provide the institutional independence of the judiciary, developing a special international document to unify the existing practice of states in this area is – the Document on Basic Guarantees of Judicial Independence and to approve it by a UN General Assembly resolution by submission through the Ministry of Foreign Affairs.

8. The security of the judiciary and the security of judges have been scientifically and theoretically described as an integral and distinct category, and the following definitions have been developed by author:

The security of the judiciary is a state of institutional independence of the judiciary in the exercise of its powers, self-government and control, as well as state protection from internal and external influences and any threats in the exercise of the rights and legitimate interests of persons involved in the case.

The security of judges means that the circumstances that prevent them from administering justice only in accordance with the law and the will of the people, including protection of the state from any form of interference, threat, violence and oppression.

The security of the judiciary is provided legally, politically, economically and socially.

9. Electronic judicial system refers to processes related to the organization and conduct of justice using information and communication technologies (electronic appeals and document exchange, video conferencing, audio and video recording, posting court decisions on the website, electronic monitoring of court proceedings, etc). The digitization of the courts is a change in the way courts operate, that is, equating

electronic actions with procedural actions that are usually performed by a judge, and a whole procedural process (electronic record of court proceedings, electronic signing of court decisions, litigation with the help of “artificial intelligence” and other). According to the researcher, applying of artificial intelligence has a positive effect in conflict-free, simplified and command-oriented work. In other cases, artificial intelligence involves the development of a model solution for a particular case, it is advisable for a judge to take into account the standard solution provided by artificial intelligence in making a decision on any case, and if he does not agree with this decision, to justify the reason in his decision.

10. Judges shall have the necessary legal knowledge, professional skills and high moral qualities, which is a guarantee of their personal independence. Therefore, a judge with sufficient knowledge, experience and skills will be able to administer justice impartially, not on the basis of the opinion or influence of other persons (judge, prosecutor, advocate, side), but on the basis of self and internal confidence. To do this, address the following main organizational, educational and methodological and spiritual-ethical issues: a) the formation of an appropriate corps of judges; b) the establishment of requirements and rules of conduct for judges; c) the establishment of special educational institutions for the development of knowledge, ethics and professional qualities of judges; g) the mechanisms to monitor compliance of judges with the law and internal regulations.

11. The independence of the judiciary is also provided through the achievement of justice and the exercise of a special oversight function that reflects the special role and position of the courts in the administration of justice and the rule of law in society. The need for judicial control is social in nature, and its objective necessity is determined by the following: a) providing the independence of the judiciary and the judicial authority through the self-regulation; b) restraint and balance between authorities; c) providing legality and strict discipline in the activities of executive bodies; g) providing that citizens are law-abiding and respect the rights and freedoms of others.

Judicial control is carried out in the form of departmental control in general, and in the form of constitutional, criminal, administrative, civil and economic judicial activity in general, depending on the form of its implementation. In this case, the general judicial control serves to warning and prevention of offenses, restoration of rights broken by special judicial control.

12. Corruption in the judiciary is the purpose of obtaining material or intangible benefits by a judge or court clerk for personal gain, is the abuse of their powers with or without damage to third person. Corruption in the judiciary is largely the result of conflicts of interest. Mandatory signs of a conflict of interest include the abuse of office by a judge and a court clerk in a particular situation, the receipt or receipt of material or intangible benefits, and the causal link between them.

The fight against corruption in the judiciary means that a set of measures aimed at preventing corruption, early detection and suppression of corruption, providing the inevitability of liability for corruption offenses.

13. Openness and transparency of the judiciary are different concepts. Openness is a broader concept than transparency, and the openness of the judiciary applies to the whole judicial process, “transparency” in procedural law as a principle of litigation

applies only to court processing. “Transparency” of the judiciary as a result of openness and publicity, organizing and carrying out of the activities of the courts only in accordance with the law, excluding or reducing the human factor through the introducing of information technology and public control over its activities, eliminating corruption in the judiciary, having reliable information on the courts.

14. It was argued that the recognition of the judiciary as a subject with the right of legislative initiative in the Constitution, the universality of the Plenum of the Supreme Court and court decisions, it is undoubtedly an important basis of its independence from the legislature and the executive. Legislative bodies of the judiciary have the right initiating of legislation, providing of mandatory explanations on the applying of the law, using of alternative methods (application of law and legal analogy) in the applying of the legislation (the established jurisprudence can serve as a legal basis for resolving similar cases in the future), assessment of the relation between normative legal acts, as a result of invalidation of the departmental normative legal act in the form of forcing the relevant body to adopt a new legal act in accordance with the law.

15. The financial independence of the judiciary means that the law provides for guarantees of sufficient material, technical and social security for the normal functioning of courts and judges, active participation of courts and bodies of the judicial community in the formation of the state budget for courts, the independent distribution of allocated funds.

In order to achieve real financial independence of the courts, the establishment of funds to finance the courts is not allowed, the judiciary is funded only from the state budget, the amount of the annual budget of the judiciary should be formed by him as needed and other state bodies should not be allowed to interfere in this process, the allocated funds should be indicated in a separate line of the state budget, it is necessary to establish guarantees for the opportunity of independent use of the allocated funds.

II. Proposals for improving legislative acts:

16. In the Constitution of the Republic of Uzbekistan:

a) The second part of Article 106 of the Constitution should be supplemented a norm that courts shall be financed from the state budget in an amount sufficient for their activities;

b) Although Chapter XXII of the Constitution is entitled “Judicial Authority in the Republic of Uzbekistan”, the articles mentioned in it do not define the concept of “judicial authority”, as it is not clear which bodies are included in it, the first part of Article 107 of the Constitution should be supplemented with the norm “Judicial authority in the Republic of Uzbekistan shall be exercised by courts belonging to the judicial system”, in the second part to establish the norms on the basis, procedure, requirements for the judiciary, term of office, bases of independence of judges;

c) The second part of Article 110 of the Constitution stipulates that the acts adopted by the Supreme Court shall be strictly enforced throughout the territory of the Republic of Uzbekistan. However, given that this rule applies not only to the Supreme Court, but belong to all courts, the decisions of the Supreme Court can be reconsidered, and Article 114 of the Constitution stipulates the universality of documents issued by the judiciary, excluding the second part of Article 110 of the Constitution;

d) In Article 111 of the Constitution, the Supreme Judicial Council shall be defined as the body guaranteeing the independence of the judiciary;

e) In order to eliminate ambiguities in the law, it is proposed to amend Article 113 of the Constitution and Article 12 of the Law “On Courts” to change the sentence “Cases are heard openly in all courts” to “Cases are heard in public in all courts”.

17. It is proposed that forming the legal basis for the activities of the bodies of the judicial community, adopting of the Law “On Bodies of the Judicial Community of the Republic of Uzbekistan” in order to determine their powers to provide the independence of the judiciary and including in the bodies of the judicial community the Congress of Judges, the Supreme Judicial Council, the Examination Commission for the Qualification Examination of Judges, the Qualification Board of Judges and Qualification Boards of Local Judges, and Conferences of Judges of Regional Courts. (draft law is attached).

18. In the Law on Courts:

a) defining the basises that in order to improving the principles for the immunity of judges, a judge may be captured only at the time of committing or committing a serious or very serious crime, that a person may be imprisoned only in the case of a very serious crime or an intentional crime resulting in the death of a person, in the event that a judge has deliberately made an illegal decision, a criminal case may be instituted against him only in the event that the disputed decision has been overturned by a higher court, to allow operative-search or investigative actions against a judge only with the permission of the Supreme Judicial Council on the recommendation of the Prosecutor General, the judge is not liable for the damage caused to the person involved in the case as a result of an illegal or unfounded court decision, and the damage is compensated by the state, establishment of basises that the declaration of martial law or state of emergency shall not be grounds for revocation of basises of immunity of judges;

b) defining that establishment of a basis of non-replacement of judges, which does not allow for early termination or termination of powers of judges, except for the grounds established by law, examination or certification of judges, that the examination of their knowledge should not be allowed at all, that they may be dismissed only on the grounds provided by law, that the grounds for early termination of judicial powers be reconsidered, in particular, the establishment of a list of grounds for violation of the oath of office, the period of inability to serve as a judge for a long time, additional guarantees in the event of a reduction in the staff of judges;

c) defining that disciplinary proceedings and the imposition of penalties shall be carried out by the various bodies of the judicial community, with the possibility of appealing against all decisions affecting the rights and interests of judges, to determine that the penalty of dismissal of a judge may be applied to him only after the imposition of another disciplinary sanction (except for gross violation of labor duties);

d) defining that establishment of criteria and transparent procedure for evaluating the activity of a judge, in which the assessment is based on the qualitative indicators and professional skills of the judge (organization of the case, conducting the court session), preparation of court decisions, knowledge of the law, etc.), as well as based on personal qualities (ethics, compliance with internal labor regulations, etc.), evaluating the performance of a judge not to punish him, but to reward him and recommend him to

senior management positions, that the content of the decisions made by the judge cannot be assessed in the assessment in order to identify the shortcomings and mistakes and to improve its skills, that annulment or modification of court decisions is never a ground for punishing a judge, determination of the evaluation of activities of judges by the judicial community, the procedure for appealing the results of the evaluation;

e) defining that introduction of the procedure for appointment of a judge for the first term for a term of five years and then for an indefinite period based on the results of the evaluation of his activity, establishment of the principles and criterias for rejection of candidates nominated by the Supreme Judicial Council, as well as establishing basises that the rejected candidate shall not be rejected upon re-nomination by the Council;

f) defining that supplementing the law with a new chapter is entitled “Combating Corruption in the Judiciary”, spouse, parents, children, brothers and sisters, grandparents, grandchildren are included in the list of close relatives of the judge in order to settle the conflict of interest, as well as the inclusion of parents, brothers and sisters of the spouse, the appointment of candidates for the post of judge, the appointment of a psychological examination in the re-appointment and re-appointment of judges, establishing restrictions on judges receiving gifts of any amount and appearance from third person, recognizing any property whose source of origin is not substantiated as illegal property, and establishing the procedure for bringing a judge to justice;

g) giving that repeal the instruction “On the order of security of court buildings, court proceedings and their participants”, approved by the decision of the Supreme Court and the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, February 23, 2018 No. 11-87, 20, in order to establish in law the main basises of court security, completion of the Law “On Courts” with a new special chapter on the security of courts and judges, the transfer of authority to provide the security of courts in the Court Security Service, which is specially established in the structure of the Department of Judicial Activities under the Supreme Court;

h) defining that supplementing the law with a new chapter entitled “Transparency of Judicial Activity”, the content of the concepts of openness and transparency of the judiciary, methods of implementation, conditions and procedures, a list of information on the activities of courts and the procedure for their use, a list of information and electronic services that shall be posted on the official websites of courts the order, the provision of information to the archives, the establishment of the order of use of judicial statistics and judicial documents by citizens;

i) defining that the mechanism of submission the Supreme Court and consideration of legislative proposals, the principles and procedures for using its legislative initiative, article 5 of the Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” stipulates that each judge of the Constitutional Court has the right to submit a draft law to the court on the basis of a legislative initiative;

k) excluding from the second part of Article 22 of the Law the powers of the Plenum to review the results of the generalization of judicial practice in order to clarify the powers of the Plenum and the Presidium of the Supreme Court;

l) defining that the explanations of the Plenum of the Supreme Court on the application of the law are not normative legal acts, the judge shall decide on their application at their discretion. Therefore, in accordance with Article 9 of the Law “On Courts”, judges should determine the procedure for state registration of decisions of the Plenum of the Supreme Court in the prescribed manner, based only on their obedience to the law, or determine whether these decisions are of a recommendatory nature for courts;

m) defining that Article 67 of the law establishes the requirement for a candidate for judge knowing the state language

n) defining that introducing of a separate article is entitled “Symbols of the judiciary”, the establishing of a seal with the image of the oath of the judge, special clothing, a badge and the state emblem as symbols of the judiciary;

o) defining that formation of the state budget for courts, determination of the bases, conditions and procedure for its use, linking the exact amount of salaries of judges to the basic calculation amount, as well as to determine the salary of a judge, the level of qualification, many years of service, academic degree, the honorary title of “Honored Lawyer of Uzbekistan” and the establishment of masters for state titles to be established for judges;

p) determining the periodicity of mandatory training of each judge every three years, and in other cases to provide incentives for this, determining that the judge shall always be able to improve their skills on a voluntary basis.

19. In order to strengthen the independence of judges:

abolishing of the right of higher courts to control the activities of lower courts;

abolishing of the power of the Plenum of the Supreme Court to consent to the arrest of a judge and the initiation of criminal proceedings against him, and transfer this power to the Supreme Judicial Council;

determining that arrest or criminal prosecution of a People’s Adviser during the administration of justice is not allowed without the consent of the body that elected him;

defining the procedure for transferring cases from one court to another in procedural legislation, with the strict establishment of the limits of jurisdiction of lower and upper courts, to determine that a judge may transfer his / her case to another judge only in case of long-term (more than 30 days) vacation, professional development, business trip, illness, early termination or termination of his / her powers;

requesting the disclosure of the opinion expressed by the judges in the deliberation room, illegally influencing the Public Adviser in any way, inciting to take a bribe or being interested in material interests in order to obtain an illegal court decision, contempt of court, threatening to kill, harass or damage property of a judge, to establish criminal responsibility for assassination of a judge, libel against a judge, involvement in various activities not related to judicial activity and pressure on a judge for refusing to participate in such activities.

20. In the Law “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan”:

establishing special requirements for members of the Council who carry out their activities on a permanent basis and on a community basis;

excluding the participation of any political bodies in the selection of candidates for membership in the Council and to nominate candidates to the Council through the election of judges, to select candidates through interviews by the Chairman of the Council, and to nominate candidates for public membership for approval by the President;

electing of the Chairman of the Council from among the members of the judicial community, setting requirements for him, democratic election of a candidate for this position by judges or members of the Council elected from among judges and submission for approval to the President of the Republic of Uzbekistan;

establishing clear principles for early termination of powers of permanent members of the Council, as well as introducing by the President of the Republic of Uzbekistan of the procedure for early termination of powers of a member of the Council on the basis of a reasoned opinion of the Supreme Judicial Council

canceling the procedure for appointing members of the Supreme Judicial Council twice in a row;

establishing organizational and legal mechanisms of direct participation of the Supreme Judicial Council in the formation and acceptance of funds allocated for the activities of the Supreme Judicial Council in order to establish in law the specific procedures and bases of logistical support and financing;

empowering the Supreme Judicial Council to make normative and legal decisions on the independent regulation of organizational, legal and other interdepartmental issues related to the activities of courts;

introducing a procedure for appointment to any judicial and managerial position only on a competitive basis.

21. In the Regulations "On Qualification Boards of Judges":

establishing that no more than half of the members of the High Qualifications Commission shall be judges of the Supreme Court, the remainders shall be judges of the lower courts and representatives of public institutions, and the qualification commissions of judges shall be composed of judges and members of the public;

not electing the Chairman of the Supreme Court and his deputies to the High Qualifications Commission, not to electing the chairmen and deputies of the lower courts to the qualification commissions of judges, not electing one person to the position of the Chairman and his deputy for more than two terms, electing the Secretary of the Qualification Board at the conference;

defining requirements for members of the Judicial Qualifications Board;

establishing of the procedure for financing the activities of qualification commissions of judge' directly from the state budget.

22. In order to strengthen the financial independence of the judiciary:

Completing of the Judicial Development Fund, introducing of the procedure for financing the activities of courts and judges at the expense of the full state budget;

submitting of the draft estimate of financial expenses of the courts to the Cabinet of Ministers by the Supreme Judicial Council, not to allow the Cabinet of Ministers to reduce the amount of money indicated in the budget, all objections to be discussed in the chambers of the Oliy Majlis, to determine that the distribution and redistribution of allocated funds shall be carried out by the Supreme Court or the Judicial Department

with the consent of the Supreme Judicial Council and shall be paid continuously, respectively;

transferring of the Department of Courts from the Supreme Court to the Supreme Judicial Council appointment and dismissal of the Head of the Department by the Supreme Judicial Council, while maintaining the legal status, current powers and responsibilities, as well as funding conditions.

23. In order to achieve the effectiveness and efficiency of the fight against corruption in the judiciary:

appointing of the Supreme Judicial Council as the competent anti-corruption body in the judiciary, attaching to it the secretaries of the qualification commissions of all local judges in order to provide its effectiveness. In this regard, Article 1 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Accession of the Republic of Uzbekistan to the United Nations Convention against Corruption” on July 7, 2008 No. LRU-158 provides for the development of specific measures to prevent corruption and to include the Supreme Judicial Council in the list of bodies that may assist other States Parties in their implementation

In order to provide the implementation of the tasks set out in the UN Convention against Corruption, the law provides for the annual submission of declarations to the tax authorities on the property and income of judges and their families, property obligations, establishing the obligation of judges to report cases of corruption, introducing effective and efficient mechanisms for punishing judges who commit corruption.

III. Practical proposals for organizational and legal improvement of the independence of the judiciary:

24. Introduce the position of “press secretary” in district (city) and inter-district courts in order to further expand the transparency of courts or assign a court clerk to engage in this activity, create a website for the court at each regional level, providing transparency of court records with court decision other public documents should also be posted electronically on the website courts and made public only to the relevant person, and information on the generalization of court decisions should be made public.

25. To define the generalization of judicial practice as one of the main tasks of the Judicial Legislation Analysis Department of the Supreme Court and its subordinate divisions, in the structure of regional courts it is necessary to create sections “Generalization and analysis of judicial practice” specializing in the generalization of judicial practice, the development of proposals for legislation to address existing problems by analyzing them.

26. In order to further strengthen the independence of judges:

a) imposing of appropriate restrictions on the relevant chairman of the court or his deputy, who is not a member of the jury, in order to put an end to the practice of reporting a particular case;

b) giving to the Supreme Judicial Council the decision on general issues related to the work of judges (granting leave, incentives, appointment as acting chairman, etc.);

v) obtaining the opinion of the qualification commissions on the promotion or recommendation of judges for higher positions;

g) defining of criteria for the consideration of cases on the basis of the time limits and requirements established by law, as well as the procedure for the fair distribution of cases among judges according to their level of complexity;

d) establishing an Advisory Board within the Judicial Club under the Supreme Judicial Council, which shall have jurisdiction over matters relating to the conduct of judges, in order to provide the correct understanding and uniform application of the Code of Judicial Ethics, to form its composition at the expense of judges of various courts, former judges and court veterans with at least five years of judicial experience, to introduce a procedure to exclude judges who follow the recommendations of this council and subsequently bring to disciplinary responsibility for this action (inaction).

27. Specialization of the media, including journalists and bloggers, in the field of justice in order to provide fair and impartial coverage of the courts, to prevent interference with the independence of judges, for this purpose, it is necessary to establish a direction in “Judicial Journalism” at the Uzbek University of Journalism and Mass Communications and to train a corps of journalists with a thorough legal knowledge in the field of jurisprudence. In addition, in order to allow journalists who do not have a diploma in this field to cover the activities of the courts, it is advisable to train them in a special training course and introduce a procedure for accreditation in the courts.

28. In order to further improve the position of our country in the international rankings and indices in the judiciary:

a) defining that the creation of a single portal “International Ratings of the Republic of Uzbekistan”, it should be reflect the indicators of the Republic of Uzbekistan on all ratings and indices, the recommendations of international organizations and the experience of countries that have achieved high results. Also, on this portal to introduce a procedure for studying the views of citizens, as well as the competent authorities on the recommendations of international organizations, and on this basis to determine the procedure for the implementation of organizational and legal mechanisms for the implementation of recommendations;

b) conducting the alternative and comparative research with the research of international organizations through the opening of representative offices in the Republic of Uzbekistan with accreditation of international rating and indexing organizations, as well as the establishment of non-governmental non-profit national rating organizations are expedient.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ АКАДЕМИИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ
ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**АКАДЕМИЯ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

АРИПОВ ДИЛШОД УРИНБАЕВИЧ

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОГО
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ**

12.00.07 – Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация правоохранительной
деятельности. Адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора юридических наук (DSc)

Ташкент – 2022

Тема диссертации доктора юридических наук (DSc) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером B2021.3.DSc/Yu98.

Докторская диссертация выполнена в Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан.

Автореферат диссертации размещен на трех языках (узбекском, английском и русском (резюме) на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) и информационно-образовательном портале «Ziynet» (www.ziynet.uz).

Научный консультант:

Рузиназаров Шухрат Нуралиевич
доктор юридических наук, профессор

Официальные оппоненты:

Суюнова Дилбар Жолдасбаевна
доктор юридических наук, профессор

Тухташева Умида Абдиловна
доктор юридических наук, профессор

Саидгазиева Нилуфар Шерзодовна
доктор юридических наук, доцент

Ведущая организация:

**Центр повышения квалификации юристов при
Министерстве юстиции Республики Узбекистан**

Защита диссертации состоится 11 октября 2022 года в 15:00 часов на заседании Научного совета DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 при Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (Адрес: 100047, г.Ташкент, ул.Шахрисабз, д.42. Тел.: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (зарегистрировано за №16). (Адрес: 100047, г.Ташкент, ул.Шахрисабз, д.42, e-mail: info@proacademy.uz).

Автореферат диссертации разослан 29 сентября 2022 года.

(реестр протокола №16 от 29 сентября 2022 года).

Пулатов Б.Х.

Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

Исоков Л.Х.

Секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

Рахимов Ф.Х.

Председатель Научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора наук (DSc))

Целью исследования является разработка научно-практических предложений и рекомендаций по совершенствованию организационно-правовых основ обеспечения независимости судебной власти и повышению эффективности их реализации.

Объектом исследования является система организационно-правовых гарантий, обеспечивающих независимость судебной власти, и правовые отношения по их совершенствованию.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

разработаны авторские определения к понятиям судейского сообщества и органов судейского сообщества, обоснована необходимость наделения Высшего судейского совета правом запрашивать необходимые сведения, документы и материалы у государственных органов и иных организаций;

в целях обеспечения подлинной независимости судей обосновано, что запрос соответствующей информации у правоохранительных органов в целях определения пригодности кандидатов на должность судьи должно быть правом, а не обязанностью Высшего судейского совета;

в целях предотвращения коррупции в судебной системе обоснована необходимость определения точного срока и порядка назначения судей на очередной срок;

обосновано, что представление, поданное председателем Совета о нарушении неприкосновенности судей и вмешательства в их деятельность по осуществлению правосудия, должно быть рассмотрено органами прокуратуры в процессуальном порядке, вызов судей в правоохранительные органы для допроса в качестве свидетелей или подозреваемых допускается с согласия соответствующих квалификационных коллегий судей, а также необходимость введения порядка ежегодного предоставления информации Главе государства Председателем Совета по вопросам обеспечения независимости судебной власти и неприкосновенности судей, факторах, препятствующих осуществлению справедливого судебного разбирательства, и состояния борьбы с коррупцией в судебной системе;

обоснованы предложения о создании Судебной инспекции по обеспечению неприкосновенности судей и предупреждению коррупции на базе Судебной инспекции по обеспечению неприкосновенности судей Высшего судейского совета, образовании при Совете Экзаменационной комиссии по рассмотрению обращений кандидатов на должность судьи, а также установлении порядка обжалования решений данной комиссии в Совет.

Внедрение результатов исследования. Научные результаты по организационно-правовому совершенствованию независимости судебной власти были использованы в следующем:

предложение о праве Высшего судейского совета запрашивать необходимую информацию, документы и иные материалы, связанные с деятельностью Совета, у государственных органов и иных организаций, а

также должностных лиц и граждан отражено в пункте 2 ст.12 Закона Республики Узбекистан №ЗРУ-566 от 10.09.2019 года “О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов”. Данное предложение нашло свое отражение в тридцать первом абзаце статьи 7 Закона “О Высшем судейском совете Республики Узбекистан” (акт Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Олий Мажлиса Республики Узбекистан №06/1-05/3007-1 от 16.11.2020 года). Данное предложение послужило дальнейшему расширению полномочий Высшего судейского совета и повышению эффективности его деятельности;

предложение о предоставлении Совету права запрашивать необходимую информацию у правоохранительных органов, а правоохранительные органы в месячный срок со дня получения запроса Совета должны представить соответствующее заключение отражено в пункте 5 ст.12 Закона Республики Узбекистан №ЗРУ-566 от 10.09.2019 года “О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов”. Данное предложение нашло свое отражение в новой редакции части первой ст.18 Закона “О Высшем судейском совете Республики Узбекистан” (акт Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Олий Мажлиса Республики Узбекистан №06/1-05/3007-1 от 16.11.2020 года). Данное предложение отменило норму об обязательном получении заключения правоохранительных органов при назначении судей, гарантируя независимое функционирование Совета при назначении судей;

предложение о том, что судья, изъявивший желание выдвинуть свою кандидатуру на новый срок, не позднее шести месяцев до истечения срока полномочий подает заявление и необходимые документы в соответствующую квалификационную коллегия судей, а Совет после окончания срока полномочий судьи, в течение трех месяцев должен рассмотреть вопрос о соответствии или несоответствии кандидата на должность судьи нашло свое отражение в п.8 ст.12 Закона Республики Узбекистан №ЗРУ-566 от 10.09.2019 года “О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов”. Данные нормы установлены в частях первой и пятой ст.24-1 Закона “О Высшем судейском совете Республики Узбекистан” (акт Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Законодательной Палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан №06/1-05/3007-1 от 16.11.2020 года). Настоящее предложение послужило предотвращению коррупции при назначении судей на следующий срок, обеспечению независимости судей перед Советом;

из предложения о том, что представление, поданное председателем Совета о нарушении неприкосновенности судей и вмешательства в их деятельность по осуществлению правосудия, должно быть рассмотрено

органами прокуратуры в течение одного месяца и доведено до сведения Совета о возбуждении или отказе в возбуждении уголовного дела Генеральной прокуратурой Республики Узбекистан, вызов судей в правоохранительные органы для допроса в качестве свидетелей или подозреваемых допускается с согласия соответствующих квалификационных коллегий судей, предоставление председателем Совета по итогам года информации Президенту Республики Узбекистан об обеспечении независимости судебной власти и неприкосновенности судей, факторах, препятствующих осуществлению справедливого судебного разбирательства, и состоянии борьбы с коррупцией в судебной системе, были использованы при разработке абзацев второго-четвертого пункта 3 Указа Президента Республики Узбекистан №УП-6127 “О мерах по обеспечению подлинной независимости судей и повышению эффективности предупреждения коррупции в судебной системе” от 7 декабря 2020 года (акт Высшего судейского совета Республики Узбекистан №527-21 от 09.09.2021 года). Это предложение позволило ввести процедуру рассмотрения представлений, представленных Советом в процессуальном порядке, усилить неприкосновенность судей и повысить роль Совета в обеспечении независимости судей;

предложения о создании Судебной инспекции по обеспечению неприкосновенности судей и предупреждению коррупции на базе Судебной инспекции по обеспечению неприкосновенности судей, образовании при Совете Экзаменационной комиссии по рассмотрению обращений кандидатов на должность судьи, а также установлении порядка обжалования решений данной комиссии в Совет нашли свое отражение в п.п.4 и 7 Указа Президента Республики Узбекистан №УП-6127 “О мерах по обеспечению подлинной независимости судей и повышению эффективности предупреждения коррупции в судебной системе” от 7 декабря 2020 года (акт Высшего судейского совета Республики Узбекистан №527-21 от 09.09.2021 года). Данное предложение послужило созданию специальной антикоррупционной структуры в судебной системе, а также введению прозрачной процедуры отбора кандидатов в судьи.

Структура и объем диссертации. Структура диссертации состоит из введения, четырех глав, заключения, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составил 259 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Арипов Д.У. Мустақил суд ҳокимияти. Монография. –Тошкент: Mumtoz so`z, 2022. -322 б.

2. Арипов Д.У. Суд адолат кўрғонига айлансин // Ҳуқуқ ва бурч. 2017. № 7. – Б. 5

3. Арипов Д.У. Судлар фаолиятини ташкил этиш ва одил судловни амалга ошириш соҳасини ислоҳ қилишда муҳим қадам // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Олий ўқув курслари Ахборотномаси. – Тошкент, 2017. № 3(31). –Б. 11-13.

4. Арипов Д.У. Одил судлов муаммоларини ўрганиш: тадқиқот, таҳлил ва натижа //Одиллик мезони. – Тошкент, 2018. №1. –Б.14-19.

5. Арипов Д.У. Бош мақсад – одил судлов //Одиллик мезони. – Тошкент, 2018. №3-4. –Б. 12-17.

6. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга оид халқаро стандартлар// Одиллик мезони. – 2019. – №2. – Б. 44-49.

7. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг назарий ва ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш// Одиллик мезони. – 2019. – №3. – Б.14-17.

8. Арипов Д.У. Суриштирув ва дастлабки тергов органлари фаолиятини суд томонидан назорат қилиш истикболлари// Одиллик мезони. – 2019. – №5. – Б.10-13.

9. Арипов Д.У. Ҳокимиятлар бўлиниши принципи – суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш кафолати// Одил судлов. – 2019. – №5. – Б. 41-45.

10. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг ҳуқуқий асослари// Одиллик мезони. – 2019. – №7. – Б. 10-13.

11. Арипов Д.У., Абдуқодиров Ш.Ё. Судьяларга қўйиладиган талаблар ўзгарди// Одиллик мезони. – 2019. - №9. – Б. 40-43.

12. Арипов Д.У. Ўзбекистон Республикасида мустақил суд ҳокимиятини шакллантиришнинг асосий босқичлари// Одиллик мезони. – 2020. – №2. – Б. 12-14.

13. Арипов Д.У. Тезкор-қидирув фаолиятини суд томонидан назорат қилиш: қонун ва амалиёт//Одиллик мезони. – 2020. – №4. – Б.13-15.

14. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллиги ва одил судлов самарадорлигини таъминлашда халқаро рейтингларнинг роли// Одиллик мезони. – 2020. – №8. – Б. 22-25.

15. Арипов Д.У. Ўзбекистон Республикасида мустақил суд ҳокимиятини шакллантиришнинг асосий босқичлари// Одиллик мезони. – 2020. – №11. – Б. 9-11.

16. Aripov D.U. “Development of organizational and legal framework in combating corruption in the judicial system” // The American Journal of Political Science Law and Criminology. Impact Factor 2021:5.952. – February 28, 2021, pages: 65-71.

17. Арипов Д.У. Судьялар ҳамжамияти органлари мустақиллигининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари. /Одиллик мезони. -№3, -2021. Б.10-13.

18. Арипов Д.У. Суд тизимида коррупцияга қарши кураш фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари //Одил судлов. -№4, -2021. Б.25-31.

19. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти очиклигини таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий масалалари //Одиллик мезони. -№5, -2021. Б.12-14.

20. Aripov D.U. The Role Of The Institution Of Judicial Review In Ensuring The Independence Of The Judiciary// The American Journal of Political Science Law and Criminology. – June 30, 2021. Pages:67-73.

21. Арипов Д.У. Суд ҳокимиятининг норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш истиқболлари /Одил судлов. -№9, -2021. Б.32-38.

22. Арипов Д.У., Қаландарова М.П. Судьялар дахлсизлигини таъминлашдаги муҳим кадам// Одиллик мезони. -№9, -2021. Б.12-14.

23. Aripov D.U, Khalikov U.U. International standards of evaluation of the performance of judges // Одиллик мезони. -№2, -2022. Б.55-56.

24. Арипов Д.У. Бўлажак судьяларни тайёрлаш, судьялар ва суд аппарати ходимларининг малакасини ошириш тизимини такомиллаштириш истиқболлари // Одиллик мезони. -№3. – 2022.

II бўлим (II часть; II part)

25. Арипов Д.У. Судьялар мустақиллигини таъминлашда судьяликка номзодларни тайёрлаш ва судьялар малакасини ошириш институтининг аҳамияти// “Ҳуқуқни муҳофаза қилиш соҳасида илмий ва таълим салоҳиятини ошириш: замонавий тенденциялар ва истиқболлари” мавзусидаги халқаро конференция материаллари тўплами// – Тошкент, 2019. – Б. 159-165.

26. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришда янги кадам// Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари (Мақолалар тўплами). II жилд. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси академияси. – Тошкент. – 2020. – Б. 11-17.

27. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда универсал халқаро ҳужжатларнинг аҳамияти //Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари мавзусидаги илмий-амалий конференция материаллари. I жилд. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси академияси. – Тошкент. – 2020. – Б. 367-374.

28. Арипов Д.У. Суд ҳокимияти мустақиллигининг конституциявий асосларини такомиллаштириш масалалари// Замонавий конституционализм:

миллий ва хорижий тажриба. Халқаро конференция материаллари. 2021 йил 14 декабрь, -Тошкент, 2021, -320 б. Б.173-179.

29. Исоқов Ҳ-М.И, Арипов Д.У., Мўминов Б.А. Жиноят ишини судга қадар юритиш ва жазони ижро этиш босқичида суд назорати// Илмий-амалий қўлланма. – Тошкент: Судьялар олий мактаби, 2020. – 188 бет.

30. Арипов Д.У., Мўминов Б.А. Жиноят процесси босқичларида суд назорати //Амалий қўлланма. – Тошкент: Судьялар олий мактаби, 2020. – 63 бет.

Автореферат “Одиллик мезони” илмий-амалий, ҳуқуқий журнали
тахририятида таҳрирдан ўтказилди.

Босишга рухсат этилди: 28.09.2022
Бичими: 60x84 1/8 “Times New Roman”
гарнитурада рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 5. Адади: 100. Буюртма: №87

100060, Тошкент, Я.Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

“Top Image Media”
босмаҳонасида чоп этилди.